

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Daniel Ecler

Obraz Itálie v cestopisných dílech vybraných českých autorů

Olomouc 2018

Vedoucí práce: doc. Mgr. Igor Fic, Dr.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

Daniel Ecler

Děkuji doc. Mgr. Igoru Ficovi, Dr. za odborné vedení práce, podnětné připomínky, vstřícný přístup a cenné rady v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	5
1. Charakteristika cestopisu.....	6
2. Stručná historie cestopisu v Čechách	8
3. Cestopisy do Itálie jako specifická skupina	17
4. O autorech	22
4.1 Karel Čapek	22
4.2 Viktor Faktor.....	24
4.3 Milota Zdirad Polák	26
5. Literární rozbor děl.....	29
5.1 Motivace k cestě	29
5.1.1 Čapkovy zdravotní potíže a krize ve vztahu.....	29
5.1.2 Faktorova poutní cesta.....	30
5.1.3 Polákovo vojenské poslání	31
5.2 Motivy a témata, jimiž se autoři zabývali	32
5.2.1 Čapek hledající stopy křesťanství.....	32
5.2.2 Polák historik.....	37
5.2.3 Faktor požitkář a gurmán.....	45
Závěr.....	53
Bibliografie.....	55

Úvod

Téma této diplomové práce jsem si zvolil hned ze dvou důvodů – prvním z nich je můj velmi blízký vztah k cestování a má záliba v četbě různých knih psaných na cestách, tzv. cestopisech. Itálie je zároveň jednou z mnou nejčastěji navštívených zemí, částečně jsem poznal její krásy i nedostatky při pobytech na různých místech podél pobřeží, či v majestátních Alpách, které jsem navštěvoval již od útlého dětství.

Druhým důvodem je fakt, že díla, která jsem si vybral, rozhodně stojí za pozornost - jedno kvůli jeho nedocení současnou generací, díky kterému již téměř upadlo v zapomnění a to přesto, že se jedná o velmi kvalitně zpracované dílo a cenný zdroj informací. Řeč je o *Cestě do Říma* od Miloty Zdirada Poláka. Další dílo je naopak zástupcem těch, které se i po poměrně dlouhé době od jeho vzniku stále těší velké oblibě a to i přes to, že nestojí v centru jinak velmi bohaté tvorby tohoto autora, kterým není nikdo jiný Karel Čapek, dodnes velmi čtený autor, a jeho *Italské listy*. Tuto trojici doplní poslední kniha s názvem *Pěší pouť do Říma* napsaná téměř současným, avšak ne příliš známým, autorem - Viktorem Faktorem.

Cestování je staré prakticky jako lidstvo samo, ve svých počátcích mělo především význam v hledání lokalit příznivých pro život, ale s počátkem vzniku písemnictví začalo pomalu, ale jistě pronikat i do prvních písemných záznamů. Lidé poháněni touhou objevovat neznámé tak pronikali do dosud neznámých koutů světa a jako záznam z těchto cest pořizovali první zápisky, které měly sloužit jako důkaz toho, co kde našli, jak se tam dostali, co se jim přihodilo a také jako zprávy pro krajany. Tak byl položen základ cestopisu.

Naše území se díky své geografické poloze téměř přesně v jádru Evropy stalo výborným výchozím bodem do okolní krajiny, stejně tak jako tranzitním areálem pro cestovatele napříč Evropou. Postupným historickým vývojem společnosti došlo k vytvoření prvních národnostních celků, což bylo zároveň jedním z prvních důvodů, proč lidé začali cestovat – důvody byly samozřejmě politické a správní. Později k nim přibýly ještě další, například náboženské cesty, vojenská tažení, hledání nových či nedostupných surovin a v neposlední řadě turistika, ale to už příliš předbíháme.

Jak jsem již nastínil výše, důvodů, proč cestovat, bylo mnoho a u nás k tomuto byly podmínky velmi dobré (až na určité periody v našich dějinách). Pojdme se na ně podívat...

1. Charakteristika cestopisu

Cestopis jako takový je velmi těžké přesně literárně zařadit, ale obvykle se jím označuje prozaický literární žánr, jenž lze podle převládající funkce zařadit buďto do literatury dokumentární neboli publicistické nebo literatury umělecké, případně zábavné. Cestopis se zpravidla zakládá na cestovatelových zápiskách z cest do cizích zemí nebo krajin, kde jsou obvykle zaznamenány jejich geografické, sociální, kulturní, národopisné, případně i historické zvláštnosti a odlišnosti. Někdy bývají slovem cestopis nesprávně označena i některá díla audiovizuální povahy, jako například různé dokumentární filmy či seriály.¹

Pro cestopisná díla je často typické, že před souhrnným knižním vydáním (pokud k tomuto vůbec došlo) vycházela průběžně na pokračování časopisecky. Důvod je jednoduchý – k jejich záznamu většinou dochází deníkovou formou, případně jinak časově ohraničenou jednotkou, a domů, do místa původu, jsou často zasílána průběžně. Po skončení celé cesty někdy dojde k soubornému vydání všech částí, mnohdy jsou ale ještě různě doupravovány, doplňovány či kráceny, ať už autorem samotným, nebo nějakým korektorem. Cílem cestopisu bývá zprostředkovat čtenáři autentický zážitek z cizího prostředí a ukázat zaujetí odlišnými kulturami. Díky širokému záběru tohoto žánru se cestopis stává objektem pro interdisciplinární zkoumání, pro neliterární vědy bývá zejména cenným zdrojem dobových informací, kdy reflektuje tehdejší mentalitu a ukazuje proměnu konkrétních míst a historicko-sociálních vztahů v čase. Mimo jiné sloužil cestopis objevným a poznávacím výpravám jak po moři, tak po souši jako důležitý záznam poznatků z přírodních a historických věd, čímž posouval tehdejší hranice poznání. Tento žánr je paradoxně právě díky své obtížné specifikaci zajímavý pro širokou vrstvu čtenářů, jelikož často přináší nové vědecké poznatky populárním stylem, který je tak zpřístupňuje a atraktivně nabízí nové poznání. Tato „nezařaditelnost“ ovšem na druhou stranu komplikuje relevantní výzkum žánru jako takového, protože už jen rozlišení textů na umělecké a neumělecké bývá velmi často nesnadné, natož pak určení, zda se jedná ještě o objektivní informovanost či už jde o čistou fikci. Snad aby se badatelé vyhnuli této „nepříjemnosti“, bývala zkoumána především výlučně umělecká, významná díla, zatímco ostatní počiny nacházející se na literární periferii byly často opomíjeny. Tato tendence se

¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2004, s. 75. ISBN 80-7185-669-X.

naštěstí v průběhu několika posledních let změnila a badatelé se tak zaměřili i na tvorbu z okraje literárního spektra, jež, jak se později ukázalo, rovněž stojí za pozornost.²

Jak přistupovat k cestopisům nám někdy ukazují i autoři samotní, kteří svou cestopisnou tvorbu často sami opatří poznámkami a uvedou ji do kontextu celého svého díla. Obsahem cestopisu zpravidla bývá, jak už sám název napovídá, cestování, na které lze nahlížet jako na poznávací a emotivní proces, ke kterému dochází střetnutím autorova subjektu v prostorovém a časovém pohybu s objektivní skutečností, jež bývá většinou nová a neznámá. Mezi obvyklé znaky určující formu literární výpovědi o cestě a cestování patří dokumentárnost a autentičnost zážitku autora-cestovatele. Pod tímto přístupem si lze představit aktivní tvořivý postup, uměleckou invenci ve výběru faktů a jejich následného třídění a řetězení do určitého systému, ve volbě základního zorného úhlu z pozice vypravěče, v určování atmosféry a tónu díla. Tím pádem dokumentární cestopisnou prózu nelze chápat jako protokolový záznam. Základní neboli konečný smysl dokumentárního díla v umělecké próze ale není v jeho autentičnosti nebo ve faktograficko-poznávací oblasti, nýbrž v jeho estetické hodnotě. Proto i tam, kde jde o okamžité autentické záznamy, je vždy jisté napětí a nesoulad mezi subjektem cestovatele a subjektem autora, které, ač patří jedné a té samé osobě, nejsou zcela identické. Z důvodu, že často finální verze cestopisu vzniká až s určitým časovým odstupem po vykonání cesty a nastává úprava jeho původního textu, se cestovatelský subjekt transformuje a konečně upravuje v subjekt autorský.³

² FAKTOROVÁ, Veronika, Jaroslav VLČEK, Josef HANUŠ, Jan JAKUBEC a Jan MÁCHAL. *Mezi poznáním a imaginací: podoby obrozenského cestopisu*. Praha: ARSCI, 2012. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-026-7.

³ KLÁTIK, Zlatko. *Vývin slovenského cestopisu*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1968.

2. Stručná historie cestopisu v Čechách

Vzhledem k tomu, že cestopis patří k jednomu z nejstarších literárních druhů, má i velmi bohatou historii. Za vůbec nejstarší cestopisnou knihu je považováno *Obeplutí* od kartaginského mořeplavce Hannona.⁴ Mnohem dostupnějším a oblíbenějším se cestopisný žánr stal s příchodem středověku. V té době byly ovšem příběhy často „příkrášleny“, aby fantastický nádech přilákal více čtenářů. Velmi oblíbený byl překlad cestopisu tzv. *Mandevilla*, jehož autorem byl nejspíše belgický lékař Jean de Bourgoigne. Pravděpodobně se z velké části jednalo o množství čtivých výmyslů, na což tehdejší lidé velmi dobře slyšeli. Paradoxně cestopis *Milión* benátského kupce Marka Pola, napsaný během jeho cesty do Mongolska a Číny, se setkal s odmítavým postojem čtenářů, jelikož byl pokládán za nevěrohodný, ač obsahoval již určitou realistickou linii. Tímto se alespoň přiblížil k dílům, které disponují i určitou dokumentární hodnotou.⁵

Je těžké, ba spíše nemožné vypátrat prvního Čecha, který se vydal na cesty do světa. Jisté je ale to, že Češi nezačali cestovat proto, že by je to bavilo nebo za účelem poznávání světa, nýbrž protože museli. Byli k tomu nuceni politickými či správními důvody, knížata například musela cestovat na říšské sněmy, na korunovace císařů do Říma anebo na různé návštěvy jiných dvorů. Nutno však podotknout, že cestování bylo zpravidla mužskou záležitostí, přesto se čas od času objevila nějaká výjimka z řad něžného pohlaví, například Mlada, dcera knížete Boleslava I., jež cestovala za papežem do Říma, aby se později stala první abatýší ženského kláštera v Čechách, konkrétně u kostela sv. Jiří na Pražském hradě. S ženami – cestovatelkami v pravém slova smyslu se však setkáváme ještě mnohem později, stále jich bylo ale jen jako šafránu. Důležitým jménem v našich cestovatelských dějinách byl sv. Vojtěch, který podnikl hned několik cest po Evropě. Jejich smyslem nebyl poutnický styl života, ale politika a misijní účely. To se mu nakonec stalo osudným, neboť když připlul z Gdaňsku do Prus, čekalo ho mučednická smrt. Tímto činem se však zapsal do historie jako první známý Čech plavící se po moři.

Dalším příkladem cestování se staly rytířské jízdy, které nejen ukazovaly osobní zdatnost jedinců, kteří je podnikli, ale měly i reprezentační účel. Nejznámějším příkladem byl samozřejmě český král Jan Lucemburský, následovalo ho ale mnoho dalších – jmenujme například Jana z Michalovic, Plichtu ze Žerotína, Viléma Zajíce z Valdeka nebo Racka Sedláka

⁴ Tamtéž.

⁵ TICHÁ, Zdeňka. *Cesta starší české literatury*. Praha: Panorama, 1984. Pyramida (Panorama).

z Vreškovic. O těchto cestách se samozřejmě nedozvídáme přímo od nich, ale se značným nadšením o nich vypráví například Dalimilova kronika. Jiným důvodem, proč se lidé vypravovali do světa a který je ovšem aktuální i v dnešní době, byla touha po vzdělání. Mladí Češi se hlásili na klášterní a katedrální školy v zahraničí, do roku 1348 však i na univerzity především ve Francii, Německu, Itálii či Anglii, jelikož do té doby v našich zemích vysoké učení nebylo. I po založení Karlovy univerzity však tento proud neustal a důsledkem těchto tendencí byla výměna kulturních informací mezi námi a cizinou, což mělo dopad na soutěžení o kvalitu prózy a poezie v literatuře. Ne vždy byly ovšem zahraniční cesty s tak bohubílym záměrem. Staří Čechové se samozřejmě také účastnili válečných tažení, včetně křížových výprav.

V této době bylo vnímání světa z fyzikálního hlediska ještě značně omezené. I vzdělání lidé toho z oblasti zeměpisu věděli mnohem méně než jejich antičtí předchůdci. Na Oxfordské mapě ze 14. století je svět zobrazen jako plochý disk, v jehož středu se nacházel Jeruzalém, vyobrazena byla Evropa, část Asie a Afriky, které byly ze všech stran obklopeny oceánem. Svět byl rozdělen na pohanský a křesťanský, okraje kontinentů byly nebezpečné, jelikož je obývali fantastičtí živočichové a rostliny, lidské obludy a nebyla zde nouze o podivné přírodní úkazy. Takto svět líčil například i již výše zmíněný *Mandevillův cestopis*. Tyto nepravdivé informace velmi brzdily poznávání světa, jelikož lidé se logicky báli, co je čeká v neznámu. Průkopníky cest na jih byli portugalští mořeplavci, kteří postupně postupovali více a více na jih podél afrického kontinentu, až zjistili, že jim tam žádné nebezpečí nehrozí. Skutečnými objeviteli byli však zejména Vikingové, především ti norští, kteří objevili Island, později Grónsko a hlavně jako první přepluli Atlantik.

V Českých zemích se cestopisná literatura objevila až poměrně pozdě. Důvod není zcela jasný, spekuluje se, že nejstarší cestopisná díla prostě chybí, jelikož se nedochovala. Jinou možností je fakt, že próza u nás začala vznikat relativně pozdě. Také husitství a husitské války měly bezesporu na vývoj literatury nemalý vliv. Pro středověkého člověka navíc hrál stěžejní roli nadpozemský život, který byl neměnný a věčný, kdežto poznávání skutečného, reálného světa nebyl v souladu s těmito představami. Třeba i kronikář Kosmas nebo Karel IV. byli značně zcestovalí, přesto se těmito zkušenostem a poznatkům ve svých dílech nevěnují. Má se za to, že to v té době jednoduše nebylo jejich cílem. Cestopisný útvar si v atmosféře neustálých vojenských bojů a teologických sporů hledal své místo jen velmi obtížně. Zlaté časy mu nastaly

až v období renesance a humanismu, které k nám z důvodu husitství hledaly cestu o něco déle...⁶

Za vlády Jiřího z Poděbrad se objevilo dílo, které lze pokládat za první český cestopis. Jeho autorství je přisuzováno panoši Jaroslavovi. V tomto deníku se dozvídáme o cestě do Francie, po které za rok navštívil Jaroslav Řím s cílem předat list od Jiřího z Poděbrad papeži Pavlu II. Stalo se tak roku 1465, poslové byli však z Říma vyhnáni, jelikož Jiří nebyl papežem uznáván jako český král. Jaroslav se vypravil do Říma však ještě jednou a to s důvěrníkem krále Jiřího, Zdeňkem Kostkou. Opis tohoto deníku datovaný přibližně do doby jeho vzniku našel roku 1826 František Palacký v českobudějovickém městském archivu. Rozhodl se jej vydat tiskem, ale kvůli obavám z rakouské cenzury některá místa vynechal. Nějakým záhadným způsobem se ale tento opis ztratil a celá desetiletí o něm nikdo nevěděl. Teprve v roce 1885 našel tento rukopis historik Josef Kalousek v soukromé sbírce setníka Václava Kod'ouska. Dva roky nato vydal necenzurovanou verzi deníku v *Archivu českém*. Poté se opis ztratil už nadobro.

Přelom 15. a 16. století patřil zámožským objevům. Někdy záměrným, jindy náhodným – například při hledání nových obchodních cest. Nejzásadnějším z nich byl objev nového kontinentu, Ameriky, Kryštofem Kolumbem roku 1492. Střední Evropa se ovšem v této době potýkala s něčím zcela jiným – Turky a jejich stále se zvyšující expanzí na západ. Jako důsledek této interakce se začaly objevovat nové cestopisy pojednávající o Turcích a jejich náboženství. Prvním Čechem, který se věnoval této tematice, byl Václav Budovec z Budova. Jeho konec byl neslavný, byl totiž jedním z 27 „českých pánů“, kteří byli popraveni v roce 1621 na Staroměstském náměstí. Do té doby se však stal velmi zcestovalým, studoval na různých univerzitách a byl vychováván na mnoha šlechtických dvorech v zemích jako Itálie, Německo, Francie, Anglie, Dánsko nebo Nizozemí. Z tohoto důvodu byl jmenován hofmistrem císařského poselstva na cestě do Cařihradu. Jako nejsnazší se jevila cesta z Vídně po mohutném dunajském toku. Poselstvo vyrazilo roku 1578, po cestě se zastavili v Komárně, Ostřihomi a Budíně, odkud Václav Budovec vyrazil koňmo s poštou jako první, aby dorazil co nejdříve. Zbytek výpravy pokračoval dál po Dunaji až do Bělehradu, odkud jeli koňskými povozy. Budovec strávil v tureckém sídelním městě 4 roky, během kterých měl dost času na to, aby město poznal opravdu detailně. Během této doby se navíc naučil turecky a arabsky. Svou pozornost nezaměřoval na přírodu, lidi a jejich způsob života, spíše se věnoval náboženství. Jako důsledek těchto zkušeností a zkušenosti ze studia koránu sepsal Budovec *Antialkorán*, což bylo dílo, které mělo křesťany varovat před muslimskou vírou. V tomto případě se ještě

⁶ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

nedá hovořit o cestopisu v pravém slova smyslu, přesto se jedná o první informaci od českého autora o islámu. O něco později přišel s již skutečným cestopisem z osmanské říše Václav Vratislav z Mitrovic. Ve svém díle se kromě popisu města a nebezpečí, které nám z této strany hrozí, věnuje i poměrům v tureckých žalářích a na galejích, protože na rozdíl od svého předchůdce Budovce strávil většinu své mise jakožto vězeň.⁷

Další lokalitou, kam velmi často směřovaly kroky českých cestovatelů, byla Svatá země. První takový písemný záznam pochází od kališnického kněze Martina Křivoústého Bakaláře, který se do Palestiny vydal roku 1477 a o třináct let později ji latinsky vylíčil v malé knížce. Popisuje zde cestu tam i zpět, kterou se ubíral, potíže, s kterými se během ní setkal a ne příliš překvapivě zde obhajuje přijímání pod obojí a zmiňuje i národy, které činí totéž, aniž by byly prohlašovány za kacíře. O století později se objevuje jeden z nejznámějších cestovatelů z našich zemí – Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. Byl dalším z těch, kteří podnikli cestu do Svaté země, při níž byl několikrát nucen čelit nebezpečí v podobě setkání s pirátskou lodí nebo loupežnému přepadení. Také se zúčastnil tažení proti Turkům a ironií osudu je, že přes všechna nebezpečí, která se mu podařilo překonat, na něj smrt čekala, podobně jako na Václava Budovce z Budova, v jeho rodné zemi. Byl totiž také jedním z 27 pánů popravených za to, že si zvolil „špatnou“ stranu. Byl to velmi nadaný šlechtic, ovládal latinu, řečtinu, němčinu, italštinu a španělštinu, znal i francouzštinu a hebrejštinu. Kromě jazykových znalostí byl velmi sečtělý, komponoval hudbu, uměl velice dobře kreslit (svá díla opatřoval vlastnoručními ilustracemi), vynikal i v lovu, boji, jízdě, plavání a dokonce i v míčových hrách. Jeho cestopis vyšel roku 1608 a poté ještě 1668 pod názvem *Putování aneb cesta z království českého do města Benátek a odtud po moři do země svaté, země judské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arabii ležící*.⁸

Doba po bitvě na Bílé hoře bývá charakterizována jako doba temna, doba úpadku a zpomalení historického vývoje. To platilo především ve vztahu k české státnosti a českému jazyku, byly zde ale i oblasti, které se těšily rozvoji – například architektura, výtvarné umění, později i hudba. V cestopisné literatuře se také vyskytla celá řada nových děl. Bylo to paradoxně zejména zásluhou jezuitů, kteří bývají zmiňováni jako symbol této neutěšené doby. Ti se totiž v 17. a 18. století dostali až do samých koutů tehdejšího známého světa. To, co je hnalo do ciziny, však nebyla touha po poznávání nových míst, nýbrž snaha christianizaci

⁷ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

⁸ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

domorodého obyvatelstva. Díky dopisům, zvaným *relace*, které posílali domů svým představeným a přátelům, se dozvídáme mnoho nejen o samotném procesu obracení na křesťanství, ale i o cestě samotné. Tito misionáři byli vlastě první Evropané, kteří se dostali do Nového světa, kde se zabývali například i řečí a kulturou místních indiánských kmenů. Ačkoliv se většinou nejednalo o původní záměr pisatelů, jejich zprávy byly často opisovány a následně tiskem rozmnožovány, v důsledku čehož se dostali k širší veřejnosti. Nebyli to však jen jezuité, kdo šířil své učení a víru do světa. Roku 1517 byl založen řád františkánů, kteří zpočátku působili především v Egyptě, později své aktivity přesunuli i do Indie a zbytku jihovýchodní Asie. Dalším aktivním řádem byli dominikáni, kteří působili v severní části východního Středomoří, v Arménii a společně s Portugalci pronikli do afrických států jako Horní Guinea a Mosambik, v Asii pak do Přední Indie. Pozadu nezůstávali však ani kapucíni, kteří se angažovali v Levantě, severní Africe, Etiopii, z Asie do Tibetu a na novém kontinentu do Kanady a Nové Anglie. Svůj podíl na misích, konkrétně v Africe a Střední Americe, měli také augustiniáni. V neposlední řadě působil v Latinské Americe také řád mercedariů. Prim na poli však hrál již výše zmíněný řád Tovaryšstva Ježíšova.

Na přelomu 18. a 19. století byly misionářské cesty již upozadovány, významnou měrou k tomu přispělo zrušení jezuitského řádu Svatým stolcem roku 1773. Do popředí se dostávali výpravy ve znamení přírodních věd. Kromě Antarktidy byly tehdejšími kartografům poměrně známy už všechny ostatní kontinenty. Námořní velmoci jako Británie, Španělsko, Portugalsko, Rusko a snažící se Francie se předháněly v objevných plavbách zaměřených především na vědeckou encyklopedickou činnost. V té době se obyvatelé českých zemí účastnili těchto plaveb jen velmi sporadicky a často pod vlajkou jiného státu. Objevné plavby nebyly v Habsburské monarchii na pořadu dne, jelikož ta musela v té době čelit jiným problémům – stále totiž sílily národní tendence a pomalu a nenápadně se začal formovat proces známý jako národní obrození. Toto období se také nazývá obdobím osvícenství, kdy se absolutistické monarchie, jež v té době panovaly ve většině evropských zemí, transformovaly pod tlakem rozumu a zesvětšřování na osvícenský absolutismus. Do českých zemí se dostal prostřednictvím Německa klasicky se značným zpožděním. U nás se osvícenství vzájemně ovlivňovalo právě s národním obrozením a mělo tak podobu zemsky vlasteneckého uvědomění. Důraz nebyl kladen tolik na přírodní vědy jako na historiografii a jazykovědu.⁹

Dříve hojně a velmi oblíbené „kavalířské cesty“ ve své původní podobě, kdy šlo především o návštěvy mocenských center a významných středisek náboženského a církevního života, se nyní

⁹ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

pomalou měnily a svůj záměr přesouvali na střediska vzdělanosti, osvěty a moderního podnikání. Dříve byla možnost cestování především pro privilegované vrstvy, nyní se však tato možnost postupně otevřela prakticky všem. Takové kavalírské cesty v novém pojetí podnikla v 18. století řada českých šlechticů, mezi nimi například Rudolf a Jan Karel Chotkové, Karel Maxmilián kníže z Ditrichštejna a také Josef Mikuláš hrabě Windischgrätz, jenž roku 1770 doprovázel Marii Antoinettu, novomanželku francouzského dauphina, do Paříže. V této době podnikl svou cestu do Latinské Ameriky osvěcený cestovatel a vědec ze severních Čech Tadeáš Xaver Haenke. Byl to vystudovaný filozof a lékař, vynikal však i jako přírodovědec a botanik. Ve světě proslul především svým objevem Viktorie královské, největší rostliny z čeledi leknínovitých. O tomto objevu napsal francouzský cestovatel d'Orbigny, který Haenkeho na jeho cestách doprovázel. Takovéto objevné cesty byly zároveň finančně velmi náročné a jen málokterý cestovatel byl zároveň tak bohatý, aby si mohl dovolit podniknout výpravu na vlastní náklady. Tyto cesty byly proto často financovány různými mecenáši nebo přímo státem prostřednictvím panovníka. Tito mecenáši se za přítomnosti jimi podporovaných vědců často sami výprav účastnili. Ne každý cestovatel – objevitel měl šťastný osud. Mnoho vynikajících vědců na cestě za poznáním z různých příčin zemřelo – Jan Vilém Helfer byl zasažen otráveným šípem místních domorodců, August Josef Corda se potopil s celou lodí někde v Mexickém zálivu a takto bychom mohli pokračovat ještě dlouho.

V 60. letech 19. století bylo stále ještě mnoho neobjevených oblastí a to zejména ve vnitrozemí. Ty však velmi rychle ubývali především zásluhou koloniálních velmocí, které na tomto měly velký zájem. V tomto období před počátkem první světové války byly pro české cestopisy zlaté časy. Čeští cestovatelé se nacházeli prakticky na všech kontinentech vyjma Antarktidy. Velký pokrok nastal také v tom, že v jejich řadách byly zastoupeny všechny sociální vrstvy. Podstatnou roli hrálo také to, že za vlády císaře Františka Josefa I. byla roku 1861 vydána únorová ústava, která nastolila oproti předchozímu Bachovu absolutismu značně volnější poměry. Začala se formovat Národní strana, která se později rozdělila na mladočechy a staročechy, vznikaly nové spolky jako Hlahol, Sokol nebo Svatobor, který také finančně podporoval některé cestovatele.¹⁰

Jednou z výrazných postav této doby se stal Vojta Náprstek. Studoval práva ve Vídni, roku 1848 se zúčastnil revoluce a po její porážce, kdy na něj byl vydán zatykač, se rozhodl emigrovat. Vybral si Severní Ameriku, kde měl velmi těžké začátky. Poté, co vystřídal mnoho druhů manuálních prací, se dostal ke knihkupectví, notářství a také byl překladatelem slovanských jazyků a agentem pro přistěhovalce z Rakouska, Německa a Nizozemí. Roku 1851 se pokusil vrátit do Evropy, ale když zjistil, že poměry pro jeho návrat do vlasti ještě nejsou příhodné, plavil se zpět do Ameriky. Zde začal vydávat noviny a angažoval se i politicky. Díky tomu se stal i členem několika expedicí, během nichž projel velkou část Spojených států i s otrokářským Jihem. Zde se z něj stal filantrop, roku 1857 se

¹⁰ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

znovu, tentokrát již úspěšně, vrátil do Evropy a přivezl mnoho předmětů, které shromáždil během svého pobytu v Americe. Roku 1865 založil *Americký klub dam*, kde se konaly přednášky a společenské akce, na kterých přednášeli přední čeští světoběžníci jako Emil Holub, Otakar Feistmantel, Pavel Durdík, Antonín Stecker a další. Nejzásadnějším činem, kterým přispěl Náprstek českému cestovatelství, však bylo založení průmyslového muzea, kde uložil své úlovky z cest a které později neslo jeho jméno. Tomuto institutu se někdy také přezdívalo „suchozemský přístav“ našich cestovatelů. Pořádaly a dodnes se zde pořádají výstavy, cestovatelské přednášky, je zde obsáhlá knihovna a stálá muzejní expozice. Mimo tyto činnosti se Náprstek po svém návratu do vlasti zapojil i politicky, krátký čas působil jako poslanec českého zemského sněmu, tohoto mandátu se však po čase vzdal. Bližší mu byla komunální politika, v které působil dvacet dva let jako člen pražského městského zastupitelstva. Po smrti měl být dle svého přání zpopelněn, dokonce jako první z Čechů, ale jelikož to v té době u nás ještě nebylo možné, byl převezen do německé Gothy.

Dalším z cestovatelů, kteří zanechali v dějinách českého cestopisectví velmi výraznou stopu, byl dr. Emil Holub. Po vzoru svého otce se stal lékařem. Toto povolání si zvolil s hlubším cílem – jeho snem bylo vždy cestovat a předpokládal, že jako doktor bude potřeba i v Africe, kam se zamýšlel vypravit. Tím pádem by mohl pracovat a zároveň financovat své expedice. Za finančního přispění svého přítele Vojty Náprstka se jako čerstvý absolvent vypravil roku 1872 do jižní Afriky. Zde začal podnikat své výpravy do míst, kam noha bílého člověka ještě nikdy předtím nevkročila. Během těchto cest vytvořil obsáhlou sbírku předmětů, které následně zaslal Náprstkovi do jeho muzea. Svůj první pobyt shrnul v dvoudílném cestopise s názvem *Sedm let v jižní Africe*. Čtyři roky nato se do Afriky vrátil, aby pokračoval v objevování nepoznaných oblastí. Tentokrát to však byla velmi strastiplná cesta. Jeho tažný dobytek se otrávil pravděpodobně nevhodnou pastvou, v důsledku čehož dostal sněť slezinnou. Postup výpravy dále znesnadňovaly boje mezi kmeny, jejichž územím Holub zamýšlel projít. Citelnou ranou byla malárie, v jejímž důsledku zemřela část výpravy. Posledním zásahem byl střet s kmenem Mašukulumbů, kteří přepadli a vyplenili Holubův tábor. V tu chvíli, kdy šlo členům výpravy skutečně o holé životy, nařídil Holub pálit střelnými zbraněmi do domorodců. Tento akt se neslavně zapsal do historie jako jediný známý případ, kdy český cestovatel dal povel k palbě na domorodce. Tuto výpravu shrnul Holub v dalším dvousvazkovém cestopise *Druhá cesta po jižní Africe*. Po Holubově návratu jej velmi ranilo, když profesor Frič odmítl přijmout jeho exponáty jako dar Muzeu Království českého. Velmi rozčarován tímto činem, Holub nerozvážně rozdál svou sbírku různým muzeím a školám. Následně se věnoval mnoha přednáškám, z kterých měl pramálo peněz. Plánoval třetí africkou výpravu, ale jeho fyzický stav se stále zhoršoval, až si uvědomil, že ta se již nikdy neuskuteční. Nakonec zemřel zcela chudý ve Vídni roku 1902. Jeho manželka Růžena, která ho doprovázela i v Africe, ho přežila o celých 54 let.¹¹

¹¹ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

Přelom v cestovatelství nastal po první světové válce. Během ní ti, kteří chtěli cestovat, ze zřejmých důvodů nemohli, naopak desetitisíce Čechoslováků vyslaných do Ruska podnikly nedobrovolnou cestu kolem světa. Obrovskou výhodou ovšem byla velmi zjednodušená logistika – po válce už letadlo sloužilo jako téměř běžný dopravní prostředek. Stejně tak i automobily. Paradoxní ovšem bylo, že téměř vše už bylo objevené. Dobyté byly už i póly, ovšem polární oblasti byly ještě velmi málo probádané. Za tímto účelem se hojně začaly využívat vzducholodě a letadla. V letech 1955-1956 proběhl velký mezinárodní výzkum na Antarktidě, kterého se v rámci Sovětského svazu zúčastnili i českoslovenští přírodovědci Antonín Mrkos, Oldřich Kostka, Oldřich Praus, Stanislav Fischer a další. V 60. letech zde probíhaly největší výzkumy a prvovýstupy, kterých se zúčastnil i Josef Sekyra, český geolog, polárník a první Čech na jižním pólu. Co se ostatních kontinentů týče, nebylo toho už příliš mnoho co objevovat. Největší posun nastal v oblastech zájmu při cestování. Dříve se cestovatelé zaměřovali především na přírodu a opomíjeli lidi, kteří zde žili. Nyní se začínali objevovat cestovatelé - antropologové, kteří se věnovali místním domorodcům. Z těch českých můžeme jmenovat například Aleše Hrdličku, který se věnoval Severní Americe nebo Pavla Šebestu zaměřeného na trpasličí kmeny v povodí Konga a následně na Malajský poloostrov.

Nástupem komunismu roku 1948 nastaly cestopiscům těžké časy. Velká část české inteligence emigrovala do zahraničí a publikovala takzvané „z exilu“. Ti, co zůstali, mohli publikovat v samizdatu nebo oficiálně, jejich díla byla však neúprosně podrobena cenzuře. Situace se ještě zhoršila po roce 1968, kdy po vpádu vojsk Varšavské smlouvy byly uzavřeny hranice, a následovala druhá vlna emigrace. I v tomto období se však našli cestovatelé, kteří významnou měrou přispěli do cestopisného žánru. Za všechny jmenujme alespoň Miroslava Zikmunda a Jiřího Hanzelku, kteří vytvořili velmi známé a dynamické duo. Poznali se na Vysoké obchodní škole. Při své první cestě mezi lety 1947 až 1950 podnikli s automobilem značky Tatra T 87 výpravu do Afriky a Jižní Ameriky. Během této cesty odvysílali do Československého rozhlasu 702 reportáží, dále 220 reportáží pro časopis *Svět práce* a 73 pro časopis *Svět motorů*. Dále absolvovali stovky projevů a přednášek a to nejen doma, ale i po cestě v zahraničí. V letech 1959 až 1964 absolvovali druhou velkou cestou, tentokrát již i s doprovodem, ve dvou automobilech Tatra 805. Tato výprava směřovala do Asie a Oceánie. Také během ní shromáždili obrovské množství dokumentárního materiálu.

Úplně nové možnosti se naskytly po roce 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu u nás. Znovu se otevřely hranice a s tím i prakticky neomezené možnosti. Lidé, kteří se vydali do zahraničí bezprostředně po revoluci, se nestačili divit, na jaké úrovni byly státy především na západ od nás. Později, po vstupu České republiky do Evropské unie a do Schengenského prostoru se cestování stalo ještě mnohem snazším. Nabízí se zde ovšem otázka, kdy se ještě skutečně dá hovořit o cestování a kdy už jde jen o „konzumní turistiku“. Státisíce lidí totiž vyráží do zahraničí pracovat nebo na dovolenou, ale cesta se pro ně stává už pouhým časem vyplňujícím mezeru mezi místem, kde se nacházejí a místem, kam směřují. Pro cestovatele je to však především cesta, co je na cestování zajímavá a láká.

Další vývoj cestopisů, jakožto papírově psaných publikací, je také otázkou. S rozvojem internetu a dalších moderních technologií totiž vzrůstá i počet těch, kteří cestopisy nejen čtou, ale sami je i píšou. Často se jedná o formu webových blogů, případně online audiozáznamů, tzv. podcastů. Jejich úroveň je však dost různorodá a někdy velmi diskutabilní. Každý se snaží být určitým způsobem originální a autentický, ne každému se to ale povede. Kam bude tento trend dále směřovat, můžeme jen hádat...

3. Cestopisy do Itálie jako specifická skupina

Počátky cest do Itálie sahají svými kořeny již hluboko do středověku. Zpočátku se jednalo převážně o cesty náboženského charakteru, počátkem novověku se k nim přiřadily i tzv. kavalírské cesty známé také pod označením Grand Tour. Tyto cesty podnikali mladí aristokraté na popud anglické královny Alžběty I., podle které poznávání vlastního kontinentu patří k základní výbavě těchto mladíků. Tato strategie byla odlišná například od Španělska, které si naopak dávalo za cíl interkontinentální cesty.¹²

I v českých zemích se tyto tendence začaly objevovat již ve středověku, na významu však nabývaly především na konci 18. a počátku 19. století, kdy se svědectví mnoha poutníků vydávajících se do této země z mnoha rozličných důvodů začaly množit.¹³

Asi nejvýznamnější dílo své doby z italského putování v letech 1816 a 1817 vydal pod názvem *Italská cesta* německý spisovatel a politik J. W. Goethe. Ačkoliv sám přiznával, že obdobnou cestu podniklo mnoho jeho předchůdců, tento počín se stal na dlouhou dobu inspirací pro mnoho jeho následovníků z celé Evropy včetně českých autorů. Téměř ve stejném časovém období vzniklo jedno velmi zásadní dílo v kontextu české cestopisné literatury, a byla to právě *Cesta do Itálie* od Miloty Zdirada Poláka. Oba dva tituly se stali vzory mnoha dalších generací v této cestopisné linii a jejich jména byla velmi často citována a skloňována ve všemožných souvislostech týkajících se právě cest do Itálie.¹⁴

Důvodů, proč později cestovatelé podnikali cesty do Itálie, byla celá řada, nejzásadnější roli však hrálo těchto pět aspektů: Itálie vnímaná jako země kulturní paměti s pozůstatky antiky (mimo jiné latinská literatura, monumentální antické ruiny,...), dále jako centrum katolické církve, kde se nalézají potní místa jako Loreto, Assisi a především Řím, Itálie jakožto symbol umění, také je považována za zemi s obdivuhodnou středomořskou přírodou, krajinou a venkovskými a městskými panoramaty a stavbami, a v neposlední řadě země obývána Italy se specifickým národním charakterem a fyziognomií. Zajímavým poznatkem je i trajektorie cest, kterou následovala většina cestovatelů zaměřených na tyto aspekty, mezi nimiž se nachází několik obligatorních zastavení jako je Řím, Neapol, Benátky, Florencie, Sicílie a další. Velmi

¹² MLISOVÁ, Nella. *Do Itálie!?: k české cestopisné reprezentaci Itálie mezi válkami*. Liberec: Bor, 2015. Jazyky a texty. ISBN 978-80-87607-53-4.

¹³ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

¹⁴ Tamtéž.

často cestovatelé ve svých dílech věnují pozornost například i Pompejím, které při návštěvě Neapole málokdo opomene navštívit.

Přestože mnoho spisovatelů sleduje stejné rysy, nelze říci, že jejich následné zpracování je u všech z nich stejné, každý přistupuje ke ztvárnění skutečnosti svým vlastním osobitým stylem, každý posuzuje tutéž věc jiným způsobem, jinak ji hodnotí a dává jí odlišný obsah. Zároveň na základě těchto informací není možné paušalizovat přístup autora z hlediska jeho národní identity, dobového horizontu a v neposlední řadě zde není zohledněno, zda autor posuzuje navštívenou zemi jako izolovaný celek nebo jestli ji nevědomě (někdy i vědomě) porovnává se svou mateřskou zemí, kterou si nese v sobě. Někdy i přesto, že se nejedná o autorův záměr, dochází neintencionálně k porovnávání obou zemí, ať už představováním negativ vlastní země, nebo hledáním, nacházením a vyzdvihováním společných znaků.¹⁵

Pokud bychom měli nějakým způsobem charakterizovat cestovatele, kteří se vydávali na cestu do Itálie, mohli bychom s trochou nadsázky říci, že šlo vesměs o vysokoškolsky vzdělané lidi. Ti byli povětšinou dobře vybaveni znalostmi o historii a kultuře této země, uvědomovali si její důležitou úlohu v kontextu evropské historie a na základě těchto znalostí přicházeli do této země již s určitými očekáváními a představami. Tato svá očekávání následně konfrontovali s realitou a často je poté ve svých dílech tematizovali. Autoři cestopisů z Itálie jsou typizováni jako lidé toužící po poznání a vzdělávání, většinou z řad spisovatelů, publicistů a historiků, lékařů nebo výtvarníků. Mnoho z nich však nemůžeme striktně zařadit do určitého odvětví, často u nich docházelo k mezioborovým přesahům, což se u mnoha z nich projevilo i v jejich tvorbě. Nezřídka se totiž věnovali tématu svého zaměření a to rozšiřovali v kontextu italského obrazu. Zde můžeme jako příklad zmínit lékaře Jiřího Syllaba, který ve své knize *Vzpomínky na Itálii* věnuje jednu kapitolu dějinám italského lékařství a tomu, jaký měly přínos pro českou a světovou medicínu. Dalším z těch, kteří promítli svůj úhel pohledu do výsledného díla, byl Ferdinand Klindera. Ten se ve své knize *Český rolník slunnou Itálií* zaměřil na přírodu nejen jako na estetický prvek, ale také jako na zdroj obživy. S tím bylo spojeno i vnímání venkovanů a jejich práce v zemědělských procesech. V neposlední řadě se zde objevuje například i Karel Domin, který ve své knize *Zápisky přírodopisce z cesty po Středomoří* věnoval značnou část fotografické sbírce s fytogeografickou a geobotanickou tematikou.¹⁶

¹⁵ MLISOVÁ, Nella. *Do Itálie!?: k české cestopisné reprezentaci Itálie mezi válkami*. Liberec: Bor, 2015. Jazyky a texty. ISBN 978-80-87607-53-4.

¹⁶ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

Itálie byla také cílem mnoha autorů z různých humanitních profesí. Speciální postavení mezi nimi měli historikové a kněží, u kterých se již z podstaty jejich profese dala očekávat návštěva Apeninského poloostrova. Mnoho z nich zde významným způsobem změnilo pohled na svůj profesní a někdy dokonce i osobní život. Mezi cestovateli směřujícími do Itálie byly známé osobnosti z kulturního prostředí, stejně tak jako spisovatelé méně známí či dokonce zcela neznámí. Ukazuje se zde ovšem, že známější nerovná se lepší, protože mnoho děl od nepřiliš známých autorů mělo větší přínos a význam než díla jejich známějších kolegů. Ačkoliv cestování bylo doménou spíše mužů, můžeme se zde setkat i s několika cestovatelkami. Většinou se jednalo o emancipované ženy nebo o ženy, které o emancipaci usilovaly. Často se právě motiv emancipace objevuje jako jedno z témat v jejich dílech o Itálii. Mezi těmito ženami byly například Anna Řeháková, Marie Majerová Anna Sedlmayerová, Milena Honzíková nebo Ludmila Šebestová publikující pod pseudonymem Simonetta Buonaccini (což dokládá i její blízký vztah k Itálii).

Ne všichni autoři podnikali do Itálie pouze krátkodobé cesty. Mnoho z nich zde totiž pobývalo i dlouhodobě a to zejména díky své profesi. To platilo především pro již zmíněné církevní hodnostáře, mezi něž patřil například redemptorista František Přikryl nebo katolický kněz Karel vrátný. Duhou takovou skupinou byli právě i historici, jako Josef Šusta, Zdeněk Kalista nebo V. V. Štech. Určitou dobu zde ve 20. století byli doslova nuceni prožít někteří čeští vojáci, kteří sem byli vysláni v době Velké války. Hrůza a utrpení se promítla do děl několika z nich, kteří prostřednictvím svých zápisků přinesli svědectví o této zkušenosti. Třeba Josef Váchal připodobnil ve svém díle *Malíř na frontě* tuto cestu k cestě na smrt.

Nahlédneme-li do antologie spisovatelů věnujících se tematice Itálie, můžeme si povšimnout značných výkyvů v četnosti děl v různých obdobích. To je dáno především politickými okolnostmi. Je patrné, že v období druhé světové války nebo tzv. studené války se do Itálie moc cestovatelů ze zřejmých důvodů nedostalo, zatímco v 60. a 90. letech 20. století, kdy byly poměry mnohem příznivější, zde bylo podniknuto mnoho cest. Zajímavým jevem, který můžeme při bližším zkoumání odhalit, je to, že tematika Itálie se někdy přenášela napříč mezi autorskými či rodinnými generacemi. Tento trend je možné pozorovat u Viktora Kamila Jeřábka a jeho syna Čestmíra Jeřábka, Josefa Svátka a synovce Josefa Jana Svátka nebo u Jaroslava Marii a jeho synovce Jiřího Mayera.¹⁷

¹⁷ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

Autoři cestopisů z Itálie vždy stáli před velkou výzvou. Dříve proto, že Itálie zaujímá výsadní postavení mezi zeměmi, kam Češi od pradávna cestovali, je symbolem historie a umění v evropském kontextu, tím pádem cítili velký tlak, jak takto tematicky bohatou zemi uchopit a zprostředkovat čtenářům, aniž by je o cokoliv ochudili, jelikož lidé doma o ní věděli tak málo. Později se museli cestovatelé vypořádat se zcela opačným problémem – Itálie byla interpretována již tolikrát a tolika různými způsoby, z nichž mnoho bylo velmi zdařilých, že mnohokrát nevěděli, jak přijít s něčím novým, originálním, jak zůstat původní. Sami autoři často začínají své povídaní omluvou a jakousi úvahou nad přínosem jejich vlastního díla. Mnoho autorů se nechá svést dosavadními interpretacemi Itálie a již při samotném vstupu na její území vchází s jistými představami, co očekávat. Jiní se naopak snaží distancovat od všeho, co bylo o Itálii již napsáno. Některým se to do určité míry podaří, většina z nich ovšem sklouzne do zajetého stereotypu. Tento jev je možno nazvat jako „interpretační zajetí“. I přes značnou snahu vyhnout se zavedeným schématům se jich nakonec stejně většina autorů alespoň dotkne. Když už se jim téměř podaří uniknout, záměrně upozorní na tuto skutečnost, čímž se opět dostanou tam, odkud předtím tak snaživě prchali. Na druhou stranu se ovšem není čemu divit, protože jistá trajektorie cest a reálie nebo významy přisuzovány určitým místům jsou již tak hluboce zakořeněny, že se jim prostě nedá dost dobře vyhnout.

I přes výše popsané skutečnosti Itálie i nadále zůstává velmi oblíbeným objektem ke zkoumání, neboť i ona se dynamicky vyvíjí, stejně tak jako se v kontrastu s ní vyvíjejí i ostatní země, z kterých sem cestovatelé přicházejí. Vlastně i autorský subjekt prochází určitým vývojem a to nejen ve vztahu sám k sobě, ale i v návaznosti na historický vývoj, jehož je součástí. Obraz Itálie tak nezůstává neměnný, ale přizpůsobuje se době, ve které ji autoři zachycují. Přesto zde zůstávají konstantní schémata z italské minulosti, které provázejí její vývoj a jsou jakýmsi symbolem jistoty a kontinuity. Právě k těmto atributům se někteří autoři často upínají ve zlomových okamžicích svého života, v kterých se ve vzpomínkách na své cesty vracejí do bodu před tím, než tyto chvíle nadešly. Historická tradice této země se zde jeví dosti nadčasově a představuje určitý punc věčnosti. Příkladem takových autorů může být například filolog Ladislav Vidman, jenž zavzpomínal na dobu svých italských studií krátce před smrtí nebo Jiří Syllaba, který začal psát v době, kdy se uchýlil do penze.¹⁸

¹⁸ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

Velmi zásadní příručkou, která ovlivnila celou řadu autorů, byl tzv. bedekr (podle německého spisovatele Karla Baedekera), což je vnímáno jako synonymum pro turistického průvodce. Jedním z těch, kdo se bedekrem inspiroval, byl i Jaroslav Maria, jehož *Italie* měla dokonce i podtitul *cestovní příručka*. Tomuto dílu však patří prvenství v podobě první česky psané příručky o Itálii. Mnoho autorů přiznalo, že bez bedekru se už téměř nelze obejít, obzvláště, je-li návštěvník v Itálii poprvé. Negativní dopad je zřejmý – po jeho přečtení se lze jen obtížně vyhnout percepci, která by nebyla ovlivněna. V důsledku toho pak často bývají díla mnohých autorů zahlcena fakty, která se autoři z důvodu možné konfrontace bojí vynechat. S tímto „problémem“ se jednotliví autoři vypořádávají různě. Někteří s informacemi obsaženými v bedekru polemizují, jiní se snaží rozvíjet fakta v něm obsažená.

4. O autorech

4.1 Karel Čapek

Karel Čapek byl světově známý spisovatel, básník, literární kritik, překladatel, politik a intelektuál. Narodil se roku 1890 v Malých Svatoňovicích, vyrůstal v kulturním prostředí venkovského lékaře.¹⁹

Časopisecky začal Čapek publikovat již na střední škole, ačkoliv svůj literární debut si odbyl dokonce už roku 1904, kdy v brněnském týdeníku *Neděle* vyšla jeho báseň *Prosté motivy*, podepsané jeho vlastním plným jménem. Roku 1905 se přesunul do Brna, kde měl již zázemí v podobě své starší sestry Heleny, která se sem provdala, a tentýž rok vystoupil poprvé publicisticky i zde – v brněnském časopise *Moravský kraj* anonymně otiskl kritický článek na poměry mezi studující mládeží *Ze studentstva o studentstvu*. Velmi významnou roli v Čapkově životě hrál i jeho starší bratr Josef, se kterým ho, mimo jiné, spojovala i společná umělecká činnost. 18. ledna 1908 otiskli oba bratři do *Lidových novin* svou první tištěnou prózu *Návrat věštce Hermotima*, opatřenou podpisem jich obou. Roku 1909 Čapek odmaturoval s vyznamenáním a následně nastoupil na filozofickou fakultu do Prahy.²⁰

Vystudoval doktorát na pražské filozofické fakultě a poté působil jako knihovník a šlechtický vychovatel. Zanedlouho se stal novinářem, psal pro *Národní listy* a *Lidové noviny*, v letech 1925 – 1933 zaujal místo prvního předsedy československého Penklubu.²¹ V této době se Čapek stýká již s celou řadou významných osobností, z těch zahraničních jmenujme například J. Galsworthyho, G. B. Shawa, H. G. Wellse, které potkal na setkání londýnského Penklubu, doma pak navázal vřelá přátelství s osobnostmi, jako byl T. G. Masaryk, P. Bezruč, O. Březina a celá řada dalších. Právě zmiňovaný Masaryk se později přidal k tzv. pátečníkům, což byla skupina intelektuálů scházející se kolem bratří Čapků, jak název sám již napovídá, každý pátek. Jako veřejně činná osobnost se Čapek musel samozřejmě potýkat i se značnou kritikou mnoha jeho odpůrců, za všechny jmenujme například J. Durycha, který mu vytýkal přílišnou popularitu v zahraničí, kterou spojoval s odcizováním se českému národu.

¹⁹ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.

²⁰ VLAŠÍN, Štěpán. *Kniha o Čapkovi: kolektivní monografie*. Praha: Československý spisovatel, 1988. Kritické rozhledy.

²¹ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.

Roku 1929 umírá Čapkovi otec, s kterým měl velmi úzký vztah. V důsledku této události se Čapek ještě intenzivněji věnuje práci, zpracovává druhý díl hovorů s T. G. Masarykem na zámku v Topolčiankách, následně odjíždí do Španělska, kde píše další cestopisné fejetony. Ve světě i doma stoupá jeho vážnost, což je ovšem spojeno s projevy závisti a pomluvami. Roku 1934 vychází druhá a třetí část Čapkovy noetické trilogie, *Povětroň* a *Obyčejný život*, za který byl Čapek poprvé navrhován na Nobelovu cenu za literaturu. S nástupem fašismu v Německu se Čapek začal aktivně zapojovat v této otázce, byl členem Výboru pro pomoc německým uprchlíkům, který vznikl na popud F. X. Šaldy. Jak německá agrese stoupala, Čapek stále častěji veřejně vystupoval s prohlášeními o důležitosti zásahu vyostřujících se vztahů mezi Československem a Německem, apeloval na zahraniční spojence, aby k této otázce přistupovali zodpovědně. Později, když už bylo jasné, že válka je nevyhnutelná, byla vyhlášena všeobecná mobilizace, Čapek měl odletět do Londýna a dr. Hubert Ripka do Paříže. Čapek to do mnichovské konference již bohužel nestihl. Po abdikaci prezidenta Beneše a jeho útěku do Londýna se stává Čapek terčem stále častějších a sílících útoků na svou osobu, navíc dostává chřipku a vzhledem k jeho nevalnému fyzickému vztahu a duševnímu vyčerpání s ní jen velmi těžce zápolí. Po necelých dvou týdnech, kdy k němu stále doléhaly útoky nepřátel i bývalých přátel, kteří mu vyčítali, že je vlastizrádce, Čapek fyzicky i psychicky totálně vysílen 25. prosince 1938 umírá. Lze si představit, jaký osud by jinak asi Karla Čapka potkal – stejně tak, jako jeho bratr Josef, by byl umístěn do nějakého koncentračního tábora. Josef Čapek zemřel nedlouho před osvobozením v koncentračním táboře v Bergen-Belsenu.

Do života Karla Čapka se výrazněji zapsaly především dvě ženy, roku 1920 se seznamuje s dcerou svého redakčního kolegy z Národní listů, Olgou Scheinpflugovou, herečkou Švandova divadla. Jejich vztah, kdy se střídaly harmonické chvílky s těžšími obdobími, ovlivnil tvorbu obou z nich. Druhou ženou, kterou potkal v témže roce, byla Věra Hružová, studentka obchodní akademie. V této době je Čapek nucen řešit citové dilema, které nakonec končí sňatkem Věry Hružové roku 1923. Roku 1935 žádá Čapek Olgu v rakouských Dolomitech o ruku, téhož roku se v Praze koná svatba, kdy po mnohaleté známosti konečně začínají budovat společné manželské zázemí. S oběma ženami udržoval Čapek aktivní korespondenci, která se téměř celá zachovala a později byla knižně vydána. Díky ní je možné

dozvědět se mnoho detailů z Čapkova osobního života, stejně tak jako číst mezi řádky jeho děl, v kterých se jeho momentální životní situace často projevila, ne-li je přímo inspirovala.²²

4.2 Viktor Faktor

Viktor Faktor byl český publicista, spisovatel a především překladatel. Narodil se v Československu roku 1944, v letech 1967 – 1973 však žil v exilu. Překládal převážně z angličtiny a to především esejistickou tvorbu a literaturu faktu, jeho překlady byly publikovány v 70. a 80. letech například v časopisech Lázeňský host nebo Kašpar. Jako spisovatel psal především kuchařky (Švejkova kuchařka, 2 x 365 vegetariánských omáček, 100 nejzajímavějších kuchyní, a mnoho dalších) a také dva významnější cestopisy – Zápisky od pěti moří a především Pěší pouť do Říma, které budeme v této práci věnovat pozornost.²³

V revue Babylon se o něm rozpovídal Petr Placák, šéfredaktor zmíněného periodika. Osobně se poprvé setkali až roku 1990 na konferenci o české literatuře v New Yorku, jelikož si ale byli názorově velmi blízcí, věděli o sobě již mnohem dříve. Tam se z nich stali dobří přátelé, kteří spolu následně v čerstvě porevoluční době začali podnikat různé plány – jedním z nich bylo například založení monarchistické strany v Realistickém divadle na pražském Smíchově. Když se z původní svobodomyšlně založeného uskupení etablovala skutečná politická strana, oba aktéři ji v tichosti opustili a společně s dalším přítelem vrátivším se z Ameriky otevřeli v zrestituovaném domě U Červeného orla klub U Royalistů, v kterém se celou uvolněnou první polovinu 90. let společně scházeli a diskutovali o plánech do budoucna.²⁴

V té době ovšem Faktor také spoluzaložil řád Regula Pragensis - řád mužský, necírkevní a neateistický. Řeholník, který do tohoto řádu vstoupí, se zavazuje k hravosti, pozornosti a dvojímu životu, tj. řeholi vykonávaná současně za obyčejného občanského života. Nový člen je do řádu přijímán tak, že komtur zlomí hůl o jeho hlavu a počet členů

²² VLAŠÍN, Štěpán. *Kniha o Čapkovi: kolektivní monografie*. Praha: Československý spisovatel, 1988. Kritické rozhledy.

²³ Viktor Faktor | životopis, informace o spisovateli | ČBDB.cz. *Vaše databáze knih - knižní databáze | ČBDB.cz* [online]. Copyright © 2009 [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-7938-viktor-faktor>

²⁴ Mnich bez kláštera. Za Viktorem Faktorem - Babylon. *Babylon - Studentský list pro seniory* [online]. Copyright © 2018 Studentský spolek Babylon [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/5661-2/>

komendy nikdy nepřevyšuje počet drápů jediného kocoura. Právě při tomto řádu působí samizdatový časopis Lázeňský host, který, stejně jako řád samotný, je dodnes aktivní.²⁵

Faktor v duchu zásad tohoto řádu projevil svou svobodomyšlnost tak, že prodal starý domek v Břevnově, za nějž koupil v Praze byt, který přenechal manželce a sám se odstěhoval do Záluží nedaleko Bavorova, malé obce na jihu Čech. K tomuto kroku se rozhodl především proto, že mu malá vesnička skýtala klid, který si přál. To ovšem neznamená, že se stranil společnosti – rozmlouval se sousedy, promlouval se psem, pěstoval rostliny, podnikal pěší túry po okolí a to vše patřilo k jeho existenci, jeho charakteru či pojetí duchovního života.

Později si našel ještě odlehlejší útočiště – vždy v zimních měsících jezdil do indické Goy, kde si užíval tepla, dobrého jídla, jelikož to byl gurmán, o čemž svědčí i značné množství vydaných kuchařek, a také společnosti místních lidí, po původní portugalské kolonii především křesťanů. Tento pobyt se mu značně zamlouval, protože se zde mohl věnovat překladům z angličtiny, za které inkasoval nemalé peníze, přičemž, jak sám říkal, náklady na život byly velmi malé. V hlavě se mu zde také rodil smělý plán napsat rakousko-uherskou kuchařku, jež měla za cíl dát dohromady všechna jídla staré monarchie.

Během svého pobytu v Indii psal Faktor také deník, který jednou za čas posílal do Čech. Ke svým poznámkám přikládal různé fotografie a poznámky o tom, s kým, kde a o čem mluvil, kde jedl, pil či kouřil a to vše dávalo dohromady jakýsi obraz toho, jaký život tam žil v kontrastu se zprávami, které zprostředkovávala tuzemská média. Tímto způsobem velmi nenásilně demonstroval rozdíl mezi životy většiny lidí, svázaných jakýmsi řádem, konvencemi a závazky, a životem svým, uvolněným, nenásilným a přesto fungujícím určitým řádem, ale tím vnitřním.²⁶

Indie, která se pro Faktora stala druhým domovem, se nakonec stala i místem jeho skonu. 31. 1. 2017 dorazila do Čech zpráva, že v zemi, která byla jeho srdci nejbližší, mu právě tento sval selhal.²⁷

²⁵ [online]. Dostupné z: <http://regula.ecn.cz/>

²⁶ Mnich bez kláštera. Za Viktorem Faktorem - Babylon. *Babylon - Studentský list pro seniory* [online]. Copyright © 2018 Studentský spolek Babylon [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/5661-2/>

²⁷ Spisovatel Viktor Faktor zemřel. V Indii ho zradilo srdce - Českobudějovický deník. *Českobudějovický deník* [online]. Copyright © [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://ceskobudejovicky.denik.cz/z-regionu/spisovatel-viktor-faktor-zemrel-v-indii-ho-zradilo-srdce-20170209.html>

4.3 Milota Zdirad Polák

Matěj Polák, zvaný Milota Zdirad Polák, se narodil v roce 1788 v Zásnukách. Působil jako profesor češtiny na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě, byl také spisovatelem, básníkem a důstojníkem rakouské armády.²⁸

Místo jeho narození se zřetelně podepsalo na celém jeho dalším životě, byl ke středním Čechám duchovně i citově vázán, navíc se toto pouto projevilo i v jeho tvorbě. Ačkoliv se mu později dostalo vyššího německého vzdělání a přijal i tento druhý zemský jazyk za svůj, doma se cítil vždy v krajině Polabí.²⁹ V roce 1798 se vydal Polák do Prahy, kde byl vycvičen učitelem a začal pracovat v pražském sirotčinci. V té době měl ale mladík vysoké a statné postavy mnohem vyšší cíle, a tak se roku 1808 přihlásil do armády, aby vytáhl do boje proti Napoleonovi. Později na chvíli boje ustaly a tuto dobu trávil Polák se svým plukem v chrudimském a litomyšlském okolí, kde se z něj mezi léty 1809 – 1813 stal básník. V té době na něj totiž působil v národně vlasteneckém duchu Josef Liboslav Ziegler, který se v této době uchýlil do Dobřan a jež se postupem času stal Polákovým dobrým a důvěrným přítelem. Byli seznámeni činným a vzdělaným obchodníkem Hekem, který se později objevil i v Jiráskově díle jako Věk (zachycen zde byl i sám Polák).³⁰

Polák na rozdíl od jiných básníků této doby, kteří psali v duchu národnostních citů a útoků nebo národně zakotvených idylických příběhů, se stal autorem velkoryse pojatých reflexivních a přírodně laděných lyrických básní. Jeho vstup do aktivní vrstvy českých obrozenců však v polovině desátých let 19. století nebyl vůbec jednoduchý. Tou dobou byla totiž veškerá moc v rukou rakouského státu, vstup do téměř neviditelného procesu národního obrození s nejistým výsledkem tudíž vyžadoval značnou míru odvahy a cílevědomého zaslíbení se tomuto úkolu. Jeho odhodlání pro toto nelehké poslání dokládá chuť, s jakou si dokázal hledat své místo v české literatuře a také jeho pouto k nejnovějším dobovým ideálům

²⁸ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.

²⁹ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

³⁰ SMETÁNKA, Emil, Jaroslav VLČEK, Josef HANUŠ, Jan JAKUBEC a Jan MÁCHAL. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefa Dobrovského k Jungmannově škole básnické*. 2. vyd. Praha: J. Laichter, 1917. Laichterův výběr nejlepších spisů poučných.

a to všechno navzdory faktu, že žil a usiloval o občanské životní uplatnění v rakouské státní službě.³¹

Zieglerovo přátelství a pobyt na východočeském venkově měly na Poláka pozitivní vliv, ten se projevil v básni *Vznešenost přírody* (otisknuta byla pod názvem *Vznešenost přirozenosti*). Tuto báseň, jež byla popisnou přírodní lyrikou spojenou s filozofickou reflexí, přijala česká literární obec s velkým nadšením, málokdo se dočkal takového ocenění téměř bezprostředně po vstupu do literatury. Nadšeně o ní hovořili například Hněvkovský, Puchmajer, Jungmann, Palacký a mnoho dalších. Jediným, co bylo této básni občas vytýkáno, se stalo přílišné přetížení jazykovými neologismy. Občas bylo toto dílo dokonce přirovnáváno k Thomsonovým *Počasům* a Kleistovu *Jaru*. Následující generace však již neviděla tuto báseň jako něco skutečně převratného, geniálního, ohromujícího nebo něco s podobným přídomek, čímž se v době svého vzniku mohla chlubit. Sabina ji ještě částečně ocenil, ale další jako například Hálek, Šalda nebo literární historik Vlček se vůči ní už více či méně vymezili. Po této básni už Polák nenapsal v poezii nic tak zásadního, aby to bylo pro současné čtenáře stále živé a čtivé. Kromě milostných, vojenských a pijáckých básní stojí za zmínku snad už jen jeho druhá velká básnická práce, nazvaná *Milek*, která ovšem rovněž ztratila na významnosti v proudu času.³²

V době, kdy *Vznešenost přírody* šla do tisku, Polák byl již opět na válečném tažení. Zúčastnil se bitev u Drážďan a Lipska, odkud se přes Rýn přesunul do Paříže, kde setrval až do konce války, přičemž svého přítele Zieglera stále zásoboval vzkazy.³³

Zlom v Polákově životě nastal, když ve Vídni potkal rakouského podmaršálka barona Františka svobodného pána Kollera. Ten byl pobočníkem rakouského maršála knížete Schwarzenberga, jednoho z vítězů nad Napoleonem (Koller dokonce sám Napoleona doprovázel na cestě do internace na Elbě). Právě Poláka si Koller zvolil za přítele a pobočníka, aby se jejich osudy navzájem protnuly a provázaly. Polák totiž nějakou dobu poté pobýval na panství v Obříství u Mělníka, které Koller roku 1813 koupil, zde pracoval na finální verzi své *Vznešenosti*. Toto pouto později, roku 1815, došlo ještě těsnějšího spojení, to když Polák doprovázel Kollera do Itálie, kde měl Koller působit jakožto intendant rakouských vojsk. Tato

³¹ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

³² Tamtéž.

³³ SMETÁNKA, Emil, Jaroslav VLČEK, Josef HANUŠ, Jan JAKUBEC a Jan MÁCHAL. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefa Dobrovského k Jungmannově škole básnické*. 2. vyd. Praha: J. Laichter, 1917. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných.

pout' trvala zhruba tři roky a Polák ji při této příležitosti zpracoval do podoby cestopisu – o tom později.

Ve 30. a 40. letech 19. století se Polákovi narodili tři synové a tři dcery, které vychoval německy. V této době už zastával ve Vídeňském Novém Městě funkci profesora češtiny a literatury a později i válečného dějepisu. Pomalu již i sám přestával mluvit česky, a když při požáru roku 1834 shořela velká část jeho rukopisů a pozůstalosti, rozhodl se v češtině přestat i publikovat. Zemřel roku 1856, kdy už byl v české literatuře téměř zapomenut.

5. Literární rozbor děl

5.1 Motivace k cestě

Je nezpochybnitelné, že pokud se má cestovatel vůbec na nějakou cestu vypravit, musí mít nějaký impuls, nějakou motivaci. Ta bývá u různých autorů odlišná, jisté však je, že právě ta je jedním z hlavních činitelů, kteří mají výrazný vliv na výslednou podobu díla. V této části práce se budeme tedy věnovat právě tomu, co vedlo jednotlivé autory k návštěvě Itálie.

5.1.1 Čapkovy zdravotní potíže a krize ve vztahu

U Karla Čapka hrála v životě velmi důležitou roli tzv. Bechtěrevova nemoc, která se u něj objevila jako důsledek prodělané spály v dětství. Jedná se o zánětlivé onemocnění meziobratlových kloubů a vazů páteře, následkem čehož dochází k tunutí takto postižených kloubů. Čapek díky tomu musel později prakticky každé léto trávit v některém z lázeňských léčebných zařízení. Toto onemocnění se dotklo i jeho intimního života.

Roku 1921, kdy byl Čapek již nějakou dobu ve vztahu s Olgou Scheinpflugovou, se jeho choroba páteře ještě o něco zhoršila. Jeho otec, MUDr. Antonín Čapek, se proto rozhodl informovat o zdravotním stavu svého syna otce Olgy. Její rodiče na ni tlačili, aby vztah s nemocným Karlem ukončila. Přestože se Olga s Karlem pokoušeli několik krizí vyřešit vzájemným rozchodem, nedlouho poté zjistili, že bez sebe je jim ještě hůř. Tou dobou již Karel plánoval vstoupit s Olgou do manželství, lékaři mu to však důrazně nedoporučovali.

Během roku 1922, kdy Čapek působil jako dramaturg Vinohradského divadla, se ještě více zhoršil jeho zdravotní stav a prohloubila vnitřní krize. Následující roku odešel z funkce dramaturga a na radu lékařů se rozhodl podniknout cestu do zahraničí. K této příležitosti si vybral právě Itálii.³⁴

Tuto událost zachytil i v jednom z dopisů Věře Hružové: *„Milá Věro, ačkoliv jsem se nedočkal odpovědi, dávám o sobě zprávu, jak jsem slíbil. Není nejlepší: není mi totiž dobře, našli na mně nějaké anemické šelesty a hlavně jsem velmi na huntě nervově; zkrátka doktoři mne posílají nejmíň na čtyři neděle na jih. Chystám se tedy pomalu na cestu, chtěl jsem jet do Španělska, ale nemám dost kuráže; tedy do Itálie, snad až na Sicílii, nevím dosud, ostatně*

³⁴ VLAŠÍN, Štěpán. *Knihy o Čapkovi: kolektivní monografie*. Praha: Československý spisovatel, 1988. Kritické rozhledy.

kamkoliv, kde bych byl němým poustevníkem. Samotařím, utíkám před všemi lidmi; ani dost málo nejsem veselý, naopak zlý a smutný, nepracuju, mrzím se na vše, netěším se z ničeho. Prašpatný stav; což poznáte nejlépe z toho, že ani nemohu vzít péro do ruky. Ani byste mne nepoznala. Nu což, snad se tam dole z toho vyližu. Nu, nechci raději víc o sobě psát; což patří mi to, je to jistě trest, třebaže nevím zač, ale jistě jsem něco špatného provedl; neboť cítím k sobě velikou nenávisť. – Doufám, že kdyby se Vám uránilo dát mi o sobě zprávy, byly by utěšenější. – Chtěl jsem se rozejít do Brna, ale plno věcí mne zdrželo; teď bych se nikomu nechtěl ukázat, dokud nebudu zase ve své staré (hroší, oslí a sviňské) kůži. – Dost, Karle, dost, není s tebou řeč, a i ten inkoust zhoustl tvou kašovitou melancholií a nechce psát; zalez pod zem, krtku, a spi. Poroučí se Vám prozatím Váš zcela nesnesitelný KČ.“³⁵

5.1.2 Faktorova poutní cesta

Viktor Faktor strávil na cestách, případně v zahraničí, velkou část svého života, cesta do Říma, kterou podnikl, byla ovšem v mnoha ohledech specifická. Dle svých vlastních slov se na ni vypravil až v době, kdy k ní dozrál. Ačkoliv v mnohém vyvolávala aluzi na náboženskou pouť, například už samotným výběrem míst, kterými vedla, její podstata byla mnohem širší.³⁶

Sám Faktor své pojetí poutě explicitně vyjadřuje slovy: „*Poutní cesta: jedním z aspektů je protest, camusovská revolta, rukavice do tváře postmoderního světa, donkichotsky laděný skutek nehodný nápodoby. Ale vždy právě ten aspekt poutní cesty, který vyhmátnu a formuluji, ztrácí ve stejný okamžik důležitost a stává se bezvýznamným. Poutní cesta je především očistným rituálem, aktem pokory, odvržením pýchy rozumu. Také tato definice ztrácí důležitost v okamžiku vyřčení, ale vždy jen dočasně, stále znovu se v této podobě vrací.*“³⁷

Smysl a význam putování ještě jednou upřesňuje a shrnuje na konci knihy: „*Dosažením cíle nic nekončí, naopak všechno začíná. Věčný archetyp lidské pýchy. Cíl, který cílem není.*

³⁵ ČAPEK, Karel, OPELÍK, Jiří, ed. *Karel Čapek Věře Hružové: dopisy ze zásuvky*. 2., rev. samostané vyd., (celkově 3.). Praha: Primus, 2000. ISBN 80-86207-15-3, s. 38.

³⁶ MLSOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

³⁷ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 18.

*Terč, který nelze zasáhnout, protože je jen zrcadlovým odrazem tužeb vůle, mysli a srdce. Svévolně nastavená laťka, která se proměňuje v bumerang. Pomyslná hranice, která se promění ve skutečný přerod. Stane se tak tvůrčím aktem chůze, překonáním vzdálenosti. Cíl je, aby se vlastním dosažením zrušil. Cíl, který je zde jen proto, aby nebyl. Poutní cesta se vyznačuje tím, že má imaginární cíl a dovedně předstírá, že vede jinam než k vlastnímu nitru. Všechny cesty jsou takové, ale tahle nejvíc. Vnější zobrazení vnitřního určení člověka. Člověk poutník.*³⁸ Faktor tudíž potřeboval jakousi vnitřní očistu, prostor, aby si utříbil myšlenky a vrátil se k vlastní podstatě sebe sama. Tato cesta pro něj byla východiskem i cílem zároveň.

Druhá ideová rovina, jež se dá z jeho cestopisu vysledovat, je v podstatě průzkumná cesta po Evropě, která byla zdevastována dvěma světovými válkami a poutník putující těmito končinami je tichým svědkem přetržené kontinuity minulosti.³⁹

5.1.3 Polákovo vojenské posláání

Polák, jenž byl příslušníkem rakouské armády, neměl při rozhodování, zda jet či nejet do Itálie, vlastně ani moc na výběr. Rakouský podmaršálek baron Koller, který si Poláka vybral za pobočníka, byl totiž vyslán do Itálie jakožto intendant rakouských vojsk. Zprvu Polák nebyl svým posláním nikterak nadšen, jelikož se po skončení napoleonských válek těšil zpět do vlasti, což se mu bohužel nepodařilo, přesto však nakonec našel ve své misi zalíbení.⁴⁰ Dokládá to slovy: „*Obrazotvorná moc, jenž mi již v nejranější mladosti vlast tak mile krásila a podnes mi ještě háje naše tak veselými maluje barvami, hlubokou žádost, abych vlast po dlouholetém vzdálení osobně pozdravil, v srdci mém tak prudce rozžehla, že dnem i nocí, vrátiv se léta 1814 z Francie, po příležitosti jsem toužil, abych stověžné Vltavy břehy i přítele, jehož pozdravení tak libě mi naproti znělo, navštívil a uměním našim oběť dávno povinnou vzdal. Osud však místo do Čech jen přes jich pomezí k rovinám halickým a brzy odtud na Dunaj mne zavedl, odkud, dříve než jsem se nadál, cesta do Itálie přede mnou stála. Bez naděje k brzkému se vrácení a věda, že dávných svých žádostí vyplnění ani zčástky k očekávání nemám, s nelibostí na cestu byl bych se vydal, kdyby rozhlášená znamenitost poledních krajín mysl mou byla nepodnítila. Tu jsem, v duchu již po římských, hrady posetých, náměstích bloudě,*

³⁸ Tamtéž, s. 167.

³⁹ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

⁴⁰ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

v nejslavnějším světa chrámu hrdým síním se divil, modřinu vlnokroužného moře pozdravoval, u strašného Vezúvu nad mocí přirozenosti trnul a zpolou vyplněné, tejně vlasti učiněné přípovědi (kteréžto zadostčinění prchlost války překazila) jsem se těšil, následovně dosti příčin nabyt, abych navštívení vlasti na další časy odložil a s potěšením tím větším na poledne se odebral, čím větší mi příležitosti pohodlné putování poskytlo po skončení povinných zaneprázdnění s uměnou vlastenskou se obírali. Chvilé ty blahé všecky, jež jsem s ní strávil a na které vždy, ba i v nejpozdějším věku s potěšením vzpomínati budu, v následujícím spisu milovníkům vlastenské literatury přináším. Šťastně-li v někom z vlastenců, kterýchž Čechie velkých počet do světa vysílá a z kterých větší díl cizozemským Múzám se oddává, oheň tak roznítím, že by práci mou zdokonaliti si umínil, z dosažení žádaného cíle a z nejpřísnější odplaty se srdečně radovati budu.“⁴¹

5.2 Motivy a témata, jimiž se autoři zabývali

Vzhledem k různým okolnostem, díky kterým se vydali jednotliví autoři na svou cestu, bylo i jejich vnímání odlišné. Také doba, kdy každý z nich podnikl svou výpravu, byla pokaždé jiná, tudíž můžeme prostřednictvím jejich děl sledovat, jak se Itálie vyvíjela a jak se měnil v průběhu času pohled na ni. Dalším velmi podstatným aspektem je individualita každého autora, která se výraznou měrou podílí na podobě jednotlivých děl a jejich celkovém vyznění.

5.2.1 Čapek hledající stopy křesťanství

Jeden z největších českých literátů, Karel Čapek, se vydal do Itálie sám roku 1923. Za jeho rozhodnutím stál tehdejší zdravotní stav a krize ve vztahu k Olze. Zázitky z této cesty zprostředkoval čtenářům Lidových novin formou fejetonů, které se později rozhodl souborně vydat pod názvem *Italské listy*. Tento literární počín patří k jednomu z nejznámějších českých publikací o Itálii, inspirovalo se jím mnoho Čapkových následovníků a jako jedno z mála děl od našich spisovatelů byl přeložen i do italštiny, kde se dočkal vesměs kladných ohlasů.⁴²

⁴¹ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 37.

⁴² MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

Čapek chtěl pojmut svou cestu jinak, než většina cestovatelů před ním. Nechtěl následovat bedekr, popisovat to, co všichni, být svázaný zažitými konvencemi. Ačkoliv se ho jeho přátelé snažili před samotnou cestou na putování připravit, Čapek to striktně odmítl, aby neměl tendenci následovat své předchůdce. „*Nežli jsem vyjel, poslali mi dobří přátelé tlusté svazky o italských dějinách, o starém Římě, o umění vůbec a jiných věcech s důtklivou radou, abych si to vše přečetl. Na neštěstí jsem tak neučinil; následek této nedbalosti je tahle knížka. Člověk obyčejně dělá něco jiného, než co chce. Nechtěl jsem vůbec cestovat, a zatím jsem jezdil jako blázen, všemi myslitelnými vehikly a ponejvýše pěšky, a když už jsem stál u moře afrického, chtěl jsem jet i do Afriky; nechtěl jsem napsat nic, a zatím jsem toho napsal celou tuto knížku, a ještě k ní píšu předmluvu, do níž bych chtěl honem zaznamenat vše, nač jsem v následujícím pohříchu zapomněl, např. o stavitelství florentském, o různých druzích vína, jakož i rozličných způsobech, kterak se váže réva, zvláště pak o víně orvietském, o Tintoretovi, o předměstích, která jsem ze zvláštního zájmu prometl všude, kdekoliv jsem byl, o chrámech v Paestu, jež z dálky vypadají jako sušárny, ale zblízka jsou dórské, o krásných Římankách, jež rovněž mají dřiky velmi silné a mocné, o slavících ve Fara Sabině, o zvláštnostech oslího křiku, o dveřích Bonannových a Baridanových v Monrealu, o velikém množství jiných věcí a úkazů; nyní však je pozdě vzpomínat.*

A tedy putoval jsem nejen beze všech užitečných znalostí, nýbrž i bez plánu; razil jsem si cestu prstem na mapě, často jsa sveden pěkným jménem nebo tím, že v dotyčnou stranu jel vlak až v deset ráno, takže jsem nemusel časně vstávat; avšak jelikož podle Hegela se v běhu světa uskutečňuje Absolutní rozum, vedly ne tyto náhody a rozmary divuplným řízením do všech skoro míst, která se „mají vidět“ v požehnané Itálii.“⁴³

Jedním z témat, kterému Čapek věnoval pozornost v průběhu celého díla, bylo křesťanství ve všech jeho podobách. Má ho za převrat, který je aktem přemnožení antiky. Neztotožňuje ovšem antiku a křesťanství jako prostou vyhraněnou antinomii. V Itálii spatřuje dvě vývojové tendence – první je to římské, barokní, katolické, druhá je primitivní a lidovější.⁴⁴ „*Než, nedostává se mi krve vzdálených, nemohu využít svůj svatý zápal, nedovedu vám nakreslit fresky, které jsem dnes vzýval. Za dnešní den jsem prošel všechny kostely Padovy a Ferrary; neptejte se, kolik jich bylo. A nyní tvrdím, že křesťanství zemřelo tady na jihu s románským slohem, na severu s gotikou; a že vysokou renesancí a hlavně barokem počíná se*

⁴³ ČAPEK, Karel. *Italské listy: (fejetony)*. 3. vyd. v ČS. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 80-202-0539-X, s. 9.

⁴⁴ STEHLÍKOVÁ, Eva. *Vetera et nova*. Praha: Torst, 2014. ISBN 978-80-7215-487-6.

*něco nového a celkem nesympatického, totiž katolicismus. Křesťanství k nám může mluvit jen primitivní, přísnou, svatou řečí raných slohů; je vážné, čisté a poněkud prosté. Vedle něho je renesance pohanská a barok modlářský, fetišistický, zkrátka katolický; je tu cosi kulturně nápadně nižšího proti rané náboženské čistotě. Celá ta maniakální pompa, mramorové intarzie, brokáty, štukatura, zlato, věžovité oltáře, celá ta studená skvělost vám nábožensky neřekne ani nejmenší zlomek toho, co tak nesmírně vážně a čistě mluví z Giottovy kaple.*⁴⁵

I během svých cest udržoval Čapek korespondencemi styk s Věrou Hružovou a Olgou Scheinpflugovou. Z nich se často můžeme dozvědět i to, co se čtenář cestopisu jinak nedozví, jelikož se Čapek o některých věcech zdráhal psát veřejně. Předně se zde zmiňuje o svém stavu, díky kterému se vlastně na cestu vydal. Zjišťujeme zde, že i přes počáteční nechuť podniknout tuto cestu se zde nyní Čapkovi líbí, popisuje zde své osobní zážitky a dojmy ještě mnohem subjektivněji. „Dnes jsem strávil velmi krásné ráno na mořské pláži. Jsem pořád v přeletu, denně jinde, jako pták, který nemá hnízda. Ale je tu pěkně; a jsou aspoň okamžiky, kdy jsem dokonale šťasten. Teď jedu do San Marina kouknout se na nejmenší stát na světě. Srdečně zdravím KČ.“⁴⁶ „Milá Olgo, dnes poprvé mohu psát dopis – až z Ferrary; totiž venku pořádně prší, a já nemohu brousit po ulicích, jak to nesmírně rád dělám. Jsem rád, že jsem podnikl tuhle cestu; líbí se mi, nedělá mi obtíže, a pak, hlavně, je to pro mě přímo lázeň v umění. Ráno v Padově jsem viděl Giotta, Mantegnu a Donatella, mistry mně celkem nejdražší; bylo mně jako ve snu. Ferrara mne trochu zklamala, ale i ona má svůj příjemný, klidný ráz a překrásné právě kvetoucí zahrady na dvorech paláců. Brousím sám a chvílemi mluvím k sobě; i ta samota mi dělá dobře. Hned za Prahou Tvůj blahoslavený strejda Jaroslav Maria mi dal společníci, pí generální konsulovou Schindlerovou. Teprve v Benátkách jsem osaměl, přešťasten ! holčičko, ta ženská měla řečí! – Pak v Benátkách i později cestou jsem potkal hromadu hlasitých Čechů, ale nehlásil jsem se k nim. Sám, sám ! i to je očištná koupel a léčení nervů a já nevím co dobrého ještě. – Italsky neumím ani brknout, ale dosud jsem pohodlně stačil s francouzštinou. Bože, tady se snadno cestuje! A dobře jí a pije! Kdybych tolik neběhal, stloustl bych tu jako kanovník.

⁴⁵ ČAPEK, Karel. *Italské listy: (fejetony)*. 3. vyd. v ČS. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 80-202-0539-X, s. 16.

⁴⁶ ČAPEK, Karel, OPELÍK, Jiří, ed. *Karel Čapek Věře Hružové: dopisy ze zásuvky*. 2., rev. samostané vyd., (celkově 3.). Praha: Primus, 2000. ISBN 80-86207-15-3, s. 41.

Italky nejsou zvlášť hezké, ale to mne tuze nezajímá. Benátky mne trochu zklamaly, Padova nesmírně překvapila, Ferrara mile okouzila, na další se teprve mohu těšit. Je mi teskně a snivě; moc často vzpomínám na Tebe, ale myslím si, že to, co já, bys asi nechtěla dělat: bloudit, třeba bez cíle, dívat se jen pro rozkoš vidění, bez únavy, bez omrzení, od rána do večera, - bůh ví, jak Tě znám, s tím bys brzo praštila! Mrzí mne, že musím i odtud psát do novin. Ty nejkrásnější dojmy se jaksí stydím napsat, popisovat mne nebaví, žertovat, do toho se musím nutit, protože je mi příliš vážně.

Těším se do Florencie, tam že už budu mít od Tebe dopis. Jakmile dostaneš toto psaní, piš mi už do Říma (posta centrale, ferma in posta). A prosím Tě, hled' užít trochu toho jara, vyjdi a vyjed' si ven, jakmile jen budeš moci! Srdečně Tě líbá Tvůj Karel. “⁴⁷

Na rozdíl od většiny cestovatelů, kteří obdivují Řím, Čapek je k němu poměrně kritický, zvláště ve srovnání s ostatními městy mu připadá přeceňovaný. „*Ten pseudohistorický výklad dělám proto, abych se nemusil stydět, řeknu-li, že se mně Řím celkem nelíbí. Ani Forum Romanum, ani strašná cihlová rozvalenina Palatinu, aniž co jiného vyvolalo ve mně posvátné city; ty maniakální rozměry term a paláců a cirků, ta divá vášeň stavět pořád kolosálněji, pořád extenzivněji, to je ta pravá barokní posedlost, jež později hnala Pavla V., aby zkazil Petrský chrám. Katolictví si podává ruku s pohanským Římem císařů; a křesťanství, toť epizoda, kterou pomohl Řím překonat co nejrychleji.*“⁴⁸

Při návštěvě Polákem opěvované Neapole byl Čapek také částečně kritický. Popisoval zde i čilý městský ruch, který mu byl dost nepříjemný. Stejně tak jako Faktorovi, ani Čapkovi se nezamlouvají všudypřítomná auta a hluk, který způsobují. Čapek při popisech často navazuje a udržuje kontakt se čtenářem tím, že ho oslovuje, vykládá, jako by tam byl s ním. „*Budiž po pravdě řečeno: s krásou Neapole to je tak trochu švindl. Neapol není krásná, pokud se na ni nedíváte zdálky. Zdálky to leží zlatě ve sluníčku, moře je modré, jak si jen můžete představit, tuhle napřed pěkná pinie, tamhle to modré je Capri, Vesuv vydechuje kousek bělavé vaty, Sorrento daleko a čistounce svítí, - bože, je to hezké. A pak se udělá soumrak, vše promodrá a proskočí světélky, a teď to je celý polokruh jiskřiček, a po moři se nese loď a svítí zelenými, modrými, zlatými světly: bože, je to hezké! Ale pojď do města, člověče; putuj ulicemi, mrkej na vše českými kukadly a těš se jak můžeš z malebnosti tohoto života; za chvíli ti bude*

⁴⁷ ČAPEK, Karel. *Listy Olze: [korespondence z let 1920-1938]*. V Praze: Československý spisovatel, 1971, s. 128.

⁴⁸ ČAPEK, Karel. *Italské listy: (fejetony)*. 3. vyd. v ČS. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 80-202-0539-X, s. 25.

z něho trochu nanic. Snad jsou ty ulice pitoreskní; ale rozhodně jsou velmi ošklivé. Potloukáš se pod girlandami špinavého prádla, raze si cestu mezi všelikou verbeží, osly, všiváky, kozami, dětmi, auty, koši se zeleninou a jinými podezřelými svinstvy, dílnami, jež vyhřezly přes chodník do půl ulice, odpadky, plavci, rybami, drožkami, hlavaticemi, kameloty, načesanými holkami, umazanými haranty rozvalenými na zemi; všecko se tlačí, povykuje, řeže bez milosti do hovad, vyvolává, nabízí, řve, práská bičem a šidí. Jak se zdá, pravým živlem Neapolitána je něco prodávat; vezme se židle, staré šle, tři svíčky a smradlavá kambala; pak se nad tím po celý den zpívá jakési zaklínání, a to je obchod smíšeným zbožím. Tuhle ubohý slepec prodává sedm holí; slituješ se a kupuješ jednu; ubohý slepec chce za ni dvacet lir, ty mu dáš pět a jdeš, vez tedy, že jsi se strašně napálil. Tady jde chlapík, nese na rameně židli, a aby mu nebylo smutno, troubí si pochod na křídlovku. Měl jsem to neštěstí, že jsem přijel do Neapole půl hodiny po italském králi; bylo patrně velké vítání, ulice jsou zataraseny drožkami, auty, kárami, osly, nejděivnějšími rachotinami; aby jim ušla chvíle, kopou kočové do svých hovad a práskají biči, šoféři vytrubují, všecko zběsile řve, někde v přístavu houkají děla; jakživ jsem neslyšel takovou melu. A lidi, italské parádní uniformy, to vám je teprve merenda! Nikdy bych nevěřil, že může mužský na sebe navěšet takové baldachýny, péra, šňůry, třapce a šerpy, lampasy, chchocholy, postroje a lanoví, krumplování, cecíky, pozamenty a girlandy jako velcí i malí hodnostáři této malebné země. Abych nezapomněl, viděl jsem pak krále ujíždět ulicemi; nadšený lid mu...jednoduše tleskal, jako v divadle.“⁴⁹

Co se Čapkovi naopak velmi líbilo a co náležitě oceňoval, byli italští umělci – ať už malíři, architekti nebo literáti. „[...] Co se týče Padovy, tož vězte, že vidět za jedno ráno nejkrásnější díla Giottova, Mantegnova a Donatellova, jest veliká milost, dar boží a radost podobná snu. Je to jen maličký, holý kostelíček, ta Santa Maria dell’Arena; ale Giotto jej uvnitř pomaloval od hlavy až k patě, místečka nevynecháváje, a vyplnil jej svou nádhernou, prostou logikou malíře a křesťana, neboť Giotto byl duch skrz naskrz rozumný, zbožný a jasný. A Mantegna, ocelový kreslíř, tvrdý, břitký, já nevím jak to říci: strašný formalista, ale zastřený závojem bůhvíjaké divné, sličné a přísné tesknoty. A Donatello, vášnivý smutek sám, jakási mlčenlivá, zahryznutá hořkost ducha příliš dokonalého. Všichni tři z nejmužštějších mezi umělci. Svatý den, kdy lze poznat tyto tři.“⁵⁰

⁴⁹ ČAPEK, Karel. *Italské listy: (fejetony)*. 3. vyd. v ČS. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 80-202-0539-X, s. 28.

⁵⁰ Tamtéž, s. 15.

5.2.2 Polák historik

Jak bylo zmíněno již výše, Polák na svou cestu vydal prakticky nedobrovolně, přesto si vytyčil jasný cíl – pečlivě zaznamenat své putování a pobyt a své zážitky předat dál čtenářům. K sepsání došlo během jeho tříletého pobytu v Neapoli, načež cestopis začal po částech vydávat jeho blízký přítel Ziegler v časopisu Dobroslav.

Polák se ve svém díle ukázal jako vynikající všestranný pozorovatel se smyslem pro detail, a to jak krajiny, kterou projížděl, tak obcí a jejich obyvatel, stejně jako zemědělství, řemesel, obchodu či veřejné zprávy. Nikdy přitom nezapomínal, odkud je a ke své vlasti se hrdě hlásil, ačkoliv si občas neodpustil více či méně skrytou výtku⁵¹ – „*Jakých učených hlav množství ve vlasti! Jací mužové se skvějí ve všech ouřadech zemských, ve všech stavích! Jaké umělce rodí Čechie! Jaké činy konali synové její ve válce r. 1809 a 1813! Svět veškeren jim čest vzdává – a žádný Čech do mramoru činy ty neryje, žádný jména jejich v letopisích vlastenských nevěční! Všecky ty vážné osoby národové cizí si vlastnějí a nimi se vychloubají. Tam v cizině, které nepřináležejí, se skvějí, a doma jména jejich zapomenutí tráví!*“⁵²

Občas se stručně zmíní i o politické situaci, která v té době panovala na našem území, například když projíždí Korytanskem, zaujme ho „veliká nábožnost“ místních obyvatel. V kontextu toho tvrdí: „*Jako Čech, jestli bych vlasti vytýkati nechtěl, o tomto článku mnoho mluvíti nesmím; - -; nicméně znamenám, že předkové naši modlitby a písně vši vážnosti hodné nám zanechali, kterých si nejen vzhledem ryzího, v nich tak důvodně se jádřičího náboženství, nýbrž i z ohledu krásného, svatého básnířství, kteréž kupříkladu kancionálem pyšně dokázati můžeme, zajisté vážití povinni jsme.*“⁵³

Polák zdařile podrobně charakterizoval jednotlivá etnika, s nimiž přišel do styku a to jak vzezřením, tak chováním. Jeho barvitě charakteristiky, často obohaceny vlastním názorem, čtenáři velmi oceňovali. „*Jinák Vindrové a Korytané, zdařejí-li se, silného vzrůstu, kostnatí a zdraví lidé jsou, jenž skály lámají a s nedvědy se potýkati mohou. Nepodařilců však mezi nimi jest veliké množství. Pitomí, hloupí, vyjevení, slepí, zkroucení, hrbatí, volatí němí nejsou řídcí. Těchto ubohých jest největší štěstí, že mnoho nepřemýšlují; rádi mnoho pijí a ještě více jedí; když však břicho naplnili, o celý svět se nestarají více a ostávají dětmi za svůj celý věk; větším dílem se smějí a za šťastné se pokládají, když představení jejich domácí veselým na ně*

⁵¹ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

⁵² POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 63.

⁵³ Tamtéž, s. 62.

pohlédnou okem. Dokud zde snouby takových trpaslíků přísnějším zákonem přetrženy nebudou, dokud strašná nevědomost pověřených, opilých čarodějnic (jenž k babení si právo berou) tresty velikými zničena nebude, jinak vzrůst a postava Korytanů péknosti nezíská.“⁵⁴

Autor si, na rozdíl od mnoha jeho předchůdců, kteří se rozplývali nad vším italským, nebere servítky ani při popisu místních žen a především pak specifické skupiny žebráků, kterým v díle věnuje značnou pozornost. „Ženy k stáru, jako všude jinde, obzvláště ale v Neapoli velmi zlé bývají. Paní vyššího stavu s klevetami a posuzováním, jež na nejvyšší stupeň přivedly, ženy pak nižšího stavu s hanou a nestydatostí se zaneprázdní. [...] Druhá hlavní chyba, jenž se ženstvu zdejšímu předhazuje, jest zahálka, kteréž dámy bez rozdílu obětují. Nižšího stavu ženy rády potem svých manželů se živí, nouzi špině, hladu trápiti se nechávají, než by prací a přičiněním něčeho si získaly; to však jen zdílu říci se může a důkazy máme, že se mnohé neunaveným zaměstnáním každé příležitosti k výdělku s potěšením uchopují. [...] Kdo milosné neápolské spatřil dívky, jistě mnoho původně krásných mezi nimi našel. Ohnivě, velké, zamyšlené oči, přemilá bledost a kadeřavé, jak noc černé vlasy, hrdě se dmoucí tílka, skrovný, ale velmi pravidelný vzrůst jsou hlavním jejich významem. Vpravdě se říci může, že kulatá a plná ramena jejich a černé oči, kterým podobné, nercili rovné, darmo ve světě hledáme, cosi nevypsaně krásného v sobě obsahují, a běda tomu, kdo černé miluje oči, srdce zpět nepřinese více. Mírně snědé tváře často v roztomilém začervení cizozemce mocí jímají, a kdyby ženstvo veselejší bylo, tím tíže by se z milé vypletl síti. Na čele ženských však vždy cosi smutného přebývá, který přísný pohled při neznámých od začátku nesmělost působí.“ „Hejna žebráků, kterých na sta za vozem se žene, cizího velmi obtěžují. Běda, kdo ze začátku outrpností jsa hnut, jednomu almužny udělil; jako sršně za ním na čtvrt hodiny cesty se ženou; žádná urputnost, lání a nemilosrdnost nespomáhá; přece s vozem běží, prosí, nařikají, pláčí a se modlí, takže posléz k rozzlobení nutí, a to čím dále, tím hůře. Zahrčí-li po vesnici vůz, všech chaloupek dvěře uzké, okny skákají, a tak s strachem vesnicím se blížíme. [...] Obyvatelé zdejší nemohovití se mi zdají a nesmírný počet žebráků a ještě větší zahalečů jsem znamenal. Nevím, je-li to nedbanlivostí neb neschopností, nechtěním, nemohovitostí, lakomstvím, šetrností, zvykem, neb čím tj., že u vzácných rodů, u panstva, u měšťanů, kteří znamenitými v městě slouli, nevidané spoření v stravě jsem seznal a nejen v zdejším okolí, nýbrž v celé Itálii znamenal.“⁵⁵

⁵⁴ Tamtéž, s. 63.

⁵⁵ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 233.

Velmi ceněný je Polákův rozhled v oblasti italských dějin, od starověkých přes středověké až po moderní, kdy je dokázal čtenářům velmi dobře zprostředkovat a podat atraktivním způsobem skloubením se zajímavě líčenými popisy místní kultury. „*Základ města a jméno jeho prvních obyvatelů mlha časů kryje. Florenci však od dávných let z ohledu válek nesvorností a rozbrojemi povstalých v letopisích znamenité místo má; čehož ustavičné rozepře guelfů a ghibellinů, bílých a černých, příčinou byly. Obě strany z nesjednocenosti papežů s císaři povstaly. Onino, kteří se císařů přidrželi, ku sboru ghibellinů se přičítali; guelfové však pro římskou stolicí se vyhlásili. Hádka dvou mladých jinochů z rodu Cancellieri, z města Pistoje, byla příčinou druhých zdělců, totiž bílých a černých, Bianchi e Neri. První z nich, jenž se Geri nazýval, při jisté příležitosti poliček od Lore, svého příbuzného, obdržel, který však na rozkaz otce svého k Bertucciovi, otci uraženého Geri, poslán byl, aby za bezpráví jim učiněné odprošením zadost učinil. Bertuccio však urážkou tou velice jsa rozzloben, pomocí dvou služebníků Lora se chopil a ruku mu utnouti dal. Divý tento čin roznítit zlostí otce nešťastného Lora, kterýž ku pomstě syna svého zbraně se chopil.*“⁵⁶

Polák rovněž vynikal technicky dokonalými popisy architektury jakožto celku, ale i jednotlivých staveb. Vedle specifikace do určitého konkrétního slohu popisuje i jejich vybavenost, uspořádání, přidává historické zajímavosti a jemu typickým vytríbeným stylem fundovaně hodnotí práce jednotlivých umělců, kteří se na stavbě či výzdobě těchto staveb nějakým způsobem podíleli. „*Slavného slohu bohatstvím a vzácnými předměty nadána jest kaple svatému Januáru zasvěcená, jenž se il Tesoro jmenuje a v které se jeho krev zachovává. Brána do ní jest nečasté zvláštní práce, v kovu pro věčnost od Cosmo zhotovená. Z obou stran jí dobré, veliké sochy sv. Petra a Pavla přístojí. Vnitř žádný téměř předmět nevšimavě přejíti nesmíme. Korintského způsobu sloupy mramorové a mezi nimi z bronzu čistě lité sochy, čtyry předrahé obrazy na menších oltářích (které záznaky svatého Januára představují) od slovutného Domenichino vypracované, jeho předrahá mistrná stěnomalba v podokní jsou poklady nevypsané ceny. I bání Domenichino malovat počal, od smrti však byv již v začetí zachvácen, jiným mistrům štětec dodati musil. Povídá se, že k vymalování bání vyhlášený mistr Quido Reni byl požádán a z toho oumyslu do Neápole přišel; že mu však zdejší dva žárliví a závistiví sokové smrti pohrozili, ze strachu v tichosti odtud utekl. Obraz oltáře, kde se do*

⁵⁶ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 109.

*zákrstie jde, zhotovil s pěknou výtkou polekaných osob Ribera a onen na vedlejší oltáři Stanzioni. V zákrstii jest jeden pěkný od Domenichino nedokonaný kus v nesvětlé, nepatrnými dřevěninami zastavené komoře. Poklad zde schovaný (který ze stříbrných polosoch všelikých svatých a z jiných drahých kostelních nádob pozůstává) na sto třicet centů stříbra naší váhy se vydává a ten celý posvěcený palác dva miliony piastrů se cení.*⁵⁷

Ač byl Polák věrným rakouským katolíkem – účastnil se i audience rakouských důstojníků u papeže – nelíbilo se mu zfanatizované oslavování církevních zázraků, jež nebylo v souladu s jeho josefínským přesvědčením. Svůj názor na tyto obřady vyjádřil například v ironické reportáži o zkapaňování krve sv. Januára, kde byl rovněž přítomen.⁵⁸ „Podle pravidla má krev za osmnácte minut téci, jestli zem žádného neštěstí ten rok k obávání nemá a svatý Január na své vlastence se nehněvá. – Dnes však zle to vypadalo; neb jedna, dvě, tři hodiny uběhly, a krev ani znamení rozplynutí nedávala. Lid vždy více a více hulákal, plakal, rukama lomil, až na cizí připadl strach z poslouchání. Já s jedním přítelem a tři Britové stáli jsme až na vrchním stupni oltáře, kteréžto místo za piaster jsme koupili. Všickni cizí, jenž by byli zázrak ten též rádi viděli, že později přišli, pro nesmírnou tlačenicí lidu do kaple se dotříti vstavu nebyli.

Když pak po čtvrté hodině krev ještě téci nechtěla, tu lid přehrozný křik vynesl, pláč a kvílení, až z té jeremiády vlasy vzhůru vstávaly, posléz i hněvivě lazarónové s svým milým patronem rozmlouvati počali. Mohu říci, že bychom (kdyby bylo možné bylo) z té kaple ven se byli rádi dostali, poněvadž na své uši jsme slyšeli, jak ti fousatí roztrhanci k sobě pravili, že my cizozemci kdovíjací hříšníci a příčinou jsme, že krev téci nechce. Tento lid beze všeho předložení jest a již se jednou stalo, že lid kněze od oltáře vytloukl, sochu svého patrona kameny a holemi práskal, do očí mu plil, na hnůj vhodil a nohama po něm šlapal.

*Když pak zatím v kostele krev se rozplynula, tu z hnoje svatý Január v pompě na svůj se zase vynesl trůn, lid s pláčem a nařikáním mu děkoval, dary snášel, ze svého hříchu se zpovídal a nejdobrotivějším otcem ho nazýval.*⁵⁹

Jak bylo již uvedeno, Polák nebyl jen prozaik, ale především díky jeho *Vznešenosti přírody* i oceňovaný básník. Své poetické vlohy uplatnil autor i v cestopisu samotném, a to

⁵⁷ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 198.

⁵⁸ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

⁵⁹ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 231.

především v částech, kde na něj nové zážitky působily nejintenzivněji a jeho vnitřní vzrušení bylo natolik velké, že cítil potřebu vyjádřit jej krátkou básní. Takto to udělal například při příjezdu do Neapole, Benátek nebo Říma, případně při setkání s pozůstalostmi velkých italských básníků jako byl Petrarka či Dante, někdy tak ocenil i umělecká díla.⁶⁰

*„V dolí jarokrásném Parthenope slavná
Středomořem krásné sukně stříbří lem.
Z obou stran ji vroubí okolina bavná,
Kam ní oko vede, rájem všudy jdem;
Nebe utěšenou mírností nás baví,
Vesnou přirozenost věčnou zde se slaví.*

*Tvorná moc-li oko po východu vodi,
Kde své čelo k nebi zhoubný Vezuv pne,
Tam se čarodějná šťáva sladká rodí,
Sotvaže se rejček keře z jara tkne.
Tu se v okoralém proudu žene láva.
Vedle přelahodné fíky stromec dává.*

[...]“⁶¹

To, čím se však Polák zásadně zapsal do vývoje novodobé české literatury, je první užití uměleckého popisu krajiny. Mistrně zkombinoval klasicistní přístup s romantickým viděním světa, kdy dramatická, živelná a nebezpečná krajina působí velmi plasticky a působivě. Navíc Polák užíval při popisu krajiny dynamický postup, během něž se pohledem přesouvá od místa pozorování v kruzích stále dál a dál, díky čemuž dosahuje velmi barvitého obrazu, v němž detaily splývají v kompaktní celek.⁶² „*Tam svou pod utěšenými vrchy*

⁶⁰ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

⁶¹ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 183.

⁶² STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

stříbřící se, pěnamí hláholného moře zlemovanou rozvinuje Neapole sukni. Pravý, na břehu západním se dlouhící půlměsíc její zahradami se rozmanitými, olivovými háji, hroznatými vinicemi, tvrzemi a letohrádky příjemně hradí.

V čele se hrdé Středomoře, lodími všech národů poseté, dme, jehož modrou hladinu ostrov Capri korunuje. Půlměsíčný břeh k východu spojuje nekonečným řetězem milohradů město Portici s Resinou, Torre dell Greco, Annunziata a další, jen jako bílé čáry oku se představující dědinky, na které se Stabia řadí; hora Taurus pak vrchole své v prodloužení až k Sorrentu, odtud k Masse a k Amalfi rozvádí, kde se výhled oku tratí a s oblaky pojí. [...]

Jaká to přešťastná krajina, v které přirozenost všeho pěkného a užitečného obyvatelům přehojně uděluje: nejkrásnější místo ve světě k založení města, nejprůhodnější obloučný prostranný výmol k zhotovení přístavu, nebe mírné, téměř vždy vyjasněné, tučné půdy, a jedna přednost s druhou se stihá, aby Neapoli na první stupeň mezi hlavními městy v Evropě vyvýšila. – Povětrnost zdejší sobě rovné nenalezá, zimy studená ruka jíním byliny nikdy neposype, aniž nesmírné vedro zelený oděv jejich opálí. Obyvatelé nikdy povětrností protivnou trápeni nejsou, neb největší vedro 24 stupně v měsíci červenci a nejprůsnější zima druhého stupně v lednu nikdy nepřestoupí, a kolikaletá zkušenost dokazuje, že v roce 211 čistějasných, 58 pošmourných a 96 deštivých dnů se počítati může. K tomu jest zdejší položení ještě od půlnoci vrchy odevšad litým, z lednatých krajin se sem ženoucím větrům bránícími ochráněno. Tím krajina, zvláště město, jeho okolní pahrbkové a vinohrady jen polednímu výsluní se otvírají a teplí větrové, živočichům a bylinám přízniví, z Afriky sem vějí a ourodné deště přinášejí. Obyvatelé příjemné, celý rok mírné povětrnosti užívají a téměř z nepřestávajícího jara se radují, poněvadž zelenost a vzrůst nikdy se nepřetrhuje, a prosinec s lednem rovně tak vzácné zeleniny rodí jako měsíkové letní. Kvítí, jenž nijak než vždy v otevřeném poli roste, nikdy neschází, každý skoro den nový druh rodí a o bylinárnách (čili bylnicích) tady se neví.“⁶³

Polák se ve svém cestopise rovněž zmiňuje o neodmyslitelné součásti každého putování – stravě. Nejen, že vyjmenovává místní tradiční potraviny, pokrmy a nápoje, ale často připojuje i různé kulturní zvyklost či správní nařízení, které se k jejich výrobě, případně konzumaci vztahují. Někdy si také neodpustí srovnání se soudobým stavem v našich zemích. „*Po Bohu nejvzácnějším předmětem jsou makaróny, nevyslovně milovaný národní pokrm, jenž se v obzvláštních, k tomu zřízených dílnách hotoví a nic jiného není než dlouhé, duté nudle, které, ovařené a omaštěné, sýrem ustrouhaným se posypají. Talířem makarónů můžeme prostého*

⁶³ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 185.

Neapolitána šťastným učiniti, jej zavéstí a ke všemu schopným učiniti. Na bohatších stolích všude makaróny s vážností se jedí; a sprostý lid na větším díle rukama je zvláštním způsobem do sebe souká. – Přes moře do jiných krajín Itálie hojně se rozvážejí. [...]

Mléko u nás větším dílem zjitra na trh se nese; zde krávy (kteréž nikdy bez telete nejsou a tomu již zvyklé, jakbrzy je okolo sebe nevidí, více mléka dáti nechťí) celý den po městě sem tam chodí, a kdo mléka potřebuje, hned před očima se mu nadojí, a tak podvodně vodou a moukou pokažené (jako u nás na trhu se míchá) v Neápoli prodávati se nemůže. O smetaně se neví, pročez kafe bílé v Neápoli větším dílem daremné bývá, a více černé se pije. – Koz veliké množství se chová, které mlékem velký díl města zaopatřují. Maso vepřové dvorním nařízením jen v zimě jísti se smí, protože usudkem všeobecným lékařů v létě velmi nezdravé jest. Tuční vepřové dávají pěkné a dobré slaniny a mastidla. Másla málo se thuče, tím více však se mastí sádlem a nejvíce olejem, který v Neápoli velmi laciný a výborný jest.

Čím milejší nám jest zpěvavé ptactvo v kleci, tím více si je libuje Neapolitán, když se mu pečené na stůl klade; protož všecko, co se opeřeného chytí, hned se škrtí. – Nesmírný počet křepelk, které tudy v měsíci září do Afriky táhnou, se zde chytá a peče, kteréž obzvláště chutné a tučné, šťavnaté maso dávají. Dvě nejpěknějších na trhu za deset krejcarů prodávají; k tomu skřivanů a sluk veliké množství na podzim se peče.

*Slunce, kteréž v měsících letních nesnesitelné vedro působí, Neapolitány výbornou zmrzlinou (sorbetto) hotoviti naučilo; jahod, malin, třešní a ovoce, kafe, čokolády a jiných látek příjemné chuti velmi mnoho každodenně se jí. Limonáda a oranžáda jest tím lacinější a výbornější, čím více citrónů a pomerančů zde roste.*⁶⁴

Polák v neposlední řadě přinesl velmi vzácné svědectví – jakožto pobočník generála Kollera se přímo účastnil vykopávek v Pompejích. Výjimečnost a důležitost této události se dá jen velmi těžce popsat. Polák zde totiž není jen pouhým statickým pozorovatelem a zpravodajem, ale subjektem, který ve svém vlastním díle aktivně vystupuje a vstupuje do děje, nejen na tomto místě tak autor svým prostřednictvím vtahuje čtenáře do děje. Zde se líčení téměř mění v reportáž, kde nechybí přesný výčet předmětů, které se za Polákovy přítomnosti našly.⁶⁵ „Mezi znamenitými nálezy, které se za mých časů v Neápoli staly, byl onen dne 17. máje roku 1817, kdež král sám, aby ho spatřil, Pompeji navštívil:

⁶⁴ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 236.

⁶⁵ STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

Za obydlím Sallustovým, o kterém jsme již jednali, jest ulička, kde ostatky zdí domovních beze vsí velké přípovědi stojí. V jednom z nich sedm palem hluboko, okázali se tři velicí a jeden velmi malý kostěnc, kteří z jedné rodiny pozůstávali, totiž dva mužští, jedna ženská a dítě. I byli s popelnou tou zemí, promíchanou oblátkem, vyhrabáni. Bezpochyby zde outočiště hledali před Vezuvem, jenž městu a okolním místům zkázou hrozil; jsouce ale hrůzou a strachem překvapeni, jen několik svých nejlepších věcí dohromady shledali v tom okamžení, které jim ta zhoubná náhoda popřála. Sotva se však v koutě ukryli, již jim zavátá cesta vykročiti nedovolila, a dříve než se usnesli, již krutá smrt je zachvátila. Nohy dítěte zůstaly mezi nohama matčinými ještě po sedmnácti stech letech silně zapletené a ramena matčina silně k prsoum pacholete tlačila, na důkaz, že nebezpečnost smrti jim hrozilo a láska tím větší strach na ně hnala a tak pevně je k sobě přivinula.

Ostatní pozůstalosti, které u nich se našly, jsou nejen z ohledu jejich pěkného vypracování a způsobu, ale i pro takovou zachovanost vážnosti hodny, kteréžto jsou:

*veliký svícen o třech nohách,
skrovná nádoba,
krásná nádoba bez ucha,
jedna roztlučená nádoba,
forma na paštyku, kteráž želvu představuje a výtečně zhotovena jest,
krásná hlava z giallo antico,
pět záponek na rameně, velmi vzácného vypracování,
čtyry větší zápony pro ženské rameno, a pátá, menší, zvláště s hadovou zlatou hlavou, kdež se zapínala (a na které zlatníkovy ruky schopnost spatřujeme), se vyznamenává,
pár náušnic zlatých výtečného díla, v podobě rozkrojené čtvrti hruškové,
dva prsteny zlaté s kameny řezanými, mezi kterými jeden pěkný granát se vyznamenává,
zlatý řetízek na krk z velmi outlých, misterně vypracovaných článků, v dýlce 1 ¼ palmy,
skrovný stříbrný talíř,
dvě a třicet stříbrných mincí všelikého druhu, o kterých, že zemí jsou zašlé, se neví, kterým časům a panovníkům náležejí.*

*Toť byly všechny šperky a poklady nešťastné té rodiny, která je v okamžení sebrala, jsouc té naděje, že tento malý nábytek s životem svým před záhubou strašně hrozící outěkem obhájí.*⁶⁶

⁶⁶ POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon), s. 283.

5.2.3 Faktor požitkář a gurmán

Autorem nejmladšího z vybraných cestopisů je Viktor Faktor. Ten kromě tohoto cestopisného počínu o pár let později vydal ještě dílo s názvem *Zápisky od pěti moří* (1998). Mimo cestopisů vynikal zejména jako autor kuchařek, jeho vášeň a kladný vztah k jídlu se projeví i v *Pěší pouti do Říma*. Ze všech rozebíraných děl je toto asi nejsubjektivnější, Faktor popisuje bezprostředně každou svou osobní zkušenost. Celá jeho cesta, alespoň její místní rámec, je podobná té, kterou podnikl před ním i K. H. Mácha. Putování započalo na Staroměstském náměstí v Praze a cílem cesty bylo svatopetrské náměstí v Římě.⁶⁷ „*Tak je to konečně tady. Dozrál jsem k pěší pouti a těším se na ni. Vstávám v osm a vyřizuji ještě pár posledních telefonátů. Ibat olim omnis pedibus viator – kdysi každý cestovatel chodil pěšky. Peru, uklízím a balím. V jedenáct přijde J. a jedeme na Staroměstské. Meridianus Quo Tempus Pragense Dirigeatur – Poledník, podle něhož byl v minulosti řízen pražský čas. Místo odkud v pravé poledne vycházím. Loučím se s J. a vyjdu rychlým krokem. Ani se neohlédnu a mizím v davu turistů. Věčný úděl žen vyprovázet muže.*“⁶⁸

Faktor popisuje i sebeobychnější události, které se mu během cesty stávají. Jeho popisy jsou velmi stručné, ale s důrazem na detail. Již na počátku své cesty, tedy ještě na území Čech, se setkává s tím, co mimo jiné hledal – stopy starých časů z dob, které si pamatoval ze svého mládí. „*Hospoda je ve velkém statku plném drůbeže. Děda ve zmijovce, štíhlý a šlachovitý, s asi čtrnáctiletým vnukem, přebírají brambory a ukládají je do proutěných košů. Babička v šátku, drobná a křivonohá, nosí v zástěře do kuchyně naštipaná polena. Asi desetiletá vnučka točí pivo. Po ubruse lezou mouchy, v oknech pelargonie. Zvenku kejhání hus, kvokání slepic a bekot ovcí. Najednou mám silný pocit, že se čas zastavil, tohle přece od nepaměti znám. I tohle jsem šel hledat, poslední fragmenty či fosilie starého světa.*“⁶⁹

Po celou dobu putování se Faktor snažil žít co možná nejvíce v souladu s přírodou nebo alespoň styk s civilizací eliminovat, to se mu ovšem ne vždy zcela dařilo. „*Důsledně se snažím vyhýbat hlavním dopravním koridorům, jichž dnes používá 99 % cestujících a které přesto Evropu nepředstavují. Spíše desinterpretují, zkreslují a ochuzují její plnokrevný obraz. Německá část Šumavy je mnohem udržovanější, takřka neexistují nevyužívané plochy. Lesy jsou také v lepším stavu. Téměř všechny cesty jsou vyasfaltovány, i k jednotlivým statkům na*

⁶⁷ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

⁶⁸ FAKTOR, Viktor. *Pěší pout' do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 5.

⁶⁹ Tamtéž, s. 9.

samotě, jít mimo asfaltky je tudíž hodně obtížné. Kuchař také včera říkal, že mezi druhou a pátou nedostanu v Bavorsku teplé jídlo.“⁷⁰

Faktor sám sebe stylizuje do role cestovatele, nikoliv turisty, od nichž se zcela jasně a zřetelně distancuje. „*Spousty českých turistů, a také ruských. Chodím několik hodin po starém městě, dost rozsáhlém, prohlížím si architekturu, obchody a lidi. Sebevědomé město, které má na čem stavět. Místní lidé mi připadají docela v pohodě, turisté se chovají jako tupci vždy a všude. Město bohaté, ale svérázné a lehkovážné. Alespoň v porovnání s jinými německými městy.*“⁷¹

Během cesty vyslovuje Faktor opakovaně názor (někdy dosti konzervativně), že lidé často dělají věci, aniž by pochopili jejich pravou podstatu, jde jim spíše o to, že chtějí být moderní. „*[...] Mám jen ze všech těch cyklistů, které potkávám pocit, že většina z nich nesedí v sedle ze správných důvodů. Mám podezření, že jim nejde ani zdaleka tolik o požitek z jízdy jako o zdraví. V módě jsou cyklistické přilby. Pěkná blbost, ale kdo ví, těm, kteří nejsou pojištěni zeshora, se asi po jejich navlečení uleví.*“⁷² [...] „*Salone Unisex. Čumím do výlohy a marně přemýšlím, o čem to vlastně je. Když vidím prodejny přírodní výživy, a těch je zde také dost, chápu, že někteří lidé mají obcesi se zdravím, ale tohle je něco jiného. Zřejmě jen další z hordy nivelisátorů polarit. Lidé, kterým vadí rozmanitost světa, nadívané křepelky vedle obilných kličků, uleželé sýry vedle vařené mrkve či ušlechtilá vína vedle pramenité vody. Nemohu-li obsáhnout svět v jeho mnohotvárnosti a proměnlivosti, pak je řešením jej co nejvíce zredukovat do abstraktních elementárních podob, zbavených barev, vůní a chutí.*“⁷³

Všimá si kontrastů mezi přírodou a civilizací; ta v něm budí pocit hnusu. „*Podcházím dálnici a jsem zase u řeky. Z druhé strany dálnice, je hned za plotem. Odporný svět. Celnice Suben, dálnice vede přes řeku do Bavorska. Fronta tiráků. Má cesta se naštěstí hned vzápětí stáčí zpět k řece. Paralelní světy vedle sebe, tohle je holt postmoderní věk. Novověk skončil v roce 1914.*“⁷⁴

Faktor má neustále na paměti, že se jedná o poutní cestu, osobně ji ale prožívá spíše niterně, nejde mu příliš o velkolepá gesta navenek. „*Barokní kaplička s modlitebním klekátkem jen čtyřicet metrů od celnice. Jdu si kleknout, jsem přece na poutní cestě. Panna Maria v životní*

⁷⁰ FAKTOR, Viktor. *Pěší pout' do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 33.

⁷¹ Tamtéž, s. 37.

⁷² Tamtéž, s. 40.

⁷³ Tamtéž, s. 104.

⁷⁴ Tamtéž, s. 41.

velikosti, pod sandálem drtí hlavu hada s jablkem v tlamě. Ne, nešlo to, v zádech jsem měl pocit, že se kdykoliv mohou objevit nějakí cyklisté, a takto bych jimi nechtěl být zastížen.“⁷⁵

Stále má také tendenci hodnotit a soudit to, co vidí a jak to něj působí. V jednom momentu přesto dokáže spojit dva zdánlivě protikladné pocity. „*Další přehrada. Městské hřiště, kde se bezprisorně povaluje deset drahých míčů. Mám-li posoudit celou tuhle regulaci pěší a cyklistické turistiky a celý ten byznys kolem toho, podařilo se beze stopy setřít jakýkoliv náznak romantiky. Upravené stezky, vyasfaltované silničky, lavičky, stoly, odpadkové koše, veřejné chemické záchodky, hospody, pensiony, opravy kol, které se na tento druh lidí specialisují. Koupaliště a sportovní hřiště kolem těchto cest, mapy a průvodci. Když Němci vezmou něco do rukou, uhasí dokonalou organizací snadno jakoukoliv jiskru. Panenská jablíčka. Slunce praží. Je mi fajn.*“⁷⁶

Podstatnou část cestopisu tvoří text téměř recenzního typu o hotelech, hostelech, restauracích, kavárnách a dalších občerstvovacích a ubytovacích zařízeních. Faktor s oblibou hodnotí jejich vybavenost s důrazem na estetickou stránku, nabídku jednotlivých podniků a většinou i ceny, za které se zde ubytoval či občerstvil. „*Gasthaus Stegenwald. Úžasně útulná hospůdka, obložená tmavým dřevem. Lavice kolem tří stěn. Kachlová kamna a automat na kompakty. Nabízejí pivní sýr. Pivo Kaiser. A ještě k cestě průsmykem. Nejvyšší okolní hory: Tristkopf 2110, Eisriensenweld 2281, Riffkopf 2254 metrů a Raucheck 2431. Paroží jenom tři, ale za to dvě kamzičí hlavy a dva vycpaní ptáci. A v koutě visí obligátní krucifix, ozdobený květinami, samozřejmě umělými. Možná i krucifix je z plastu, kdo ví. Dřevěná podlaha, dávám si pivo a párek. Nechápu tento způsob myšlení, v kterém se snoubí poctivé dřevo a pěkné záclony s vikslajvantovanými ubrusy, umělými květinami a umělohmotnými slánkami, plácačkami na mouchy a stojánky na pivní tácky. Přitom zde by stačilo vyběhnout jednou týdně na pět minut na louku a natrhat čerstvé alpské květiny.*“⁷⁷ Někdy si při popisu interiéru a poskytovaných služeb neodpustí ani srovnání s domácími poměry. „*Dřevěný strop, parkety, koberce, paroží a holby v dostatečném množství, krucifix v rohu. Jídlo a obsluha dokonalost sama, číšníci poděkují i za to, že si mohou odnést prázdný talíř. Špička. Marrně se rozhlížím po velké místnosti, která má jistě 150 čtverečních metrů, nikde nic rušivého. Žádné květiny, rostlina jen jedna, samozřejmě živá. Tady možná jednou v pozdním věku strávím týden, či dva. Napadá mi ořepaná pravda. Když se s lidmi slušně zachází, chovají se slušně. Alespoň větší část z nich. Uklidňující pocit, že jsou ještě v Evropě místa, kde člověk za své peníze něco*

⁷⁵ Tamtéž, s. 41.

⁷⁶ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 42.

⁷⁷ Tamtéž, s. 60.

dostane. Čechy to rozhodně už dlouho nejsou a určitě ještě dlouho nebudou. Je to záležitost řady generací, jakmile se nit jednou přetrhne nebo třeba jen uvolní, je po všem. Ovocný salát byl z čerstvého ovoce, jak jinak.“⁷⁸

Při této pouti dbal Faktor na to, aby ji opravdu celou podnikl pouze pěšky. Přesto se mu párkrát stalo, že někdy byl i nevyžádaně část trasy “popovezen“. „*A ted' si musím napsat, co jsem proti své vůli ujel, ale nezapočítal mezi ušlé kilometry: Čechy zhruba 2 kilometry do Albertic, Rakousko zhruba 8 kilometrů před Solnohradem, s Italem Walterem na Šumavě přes Volary zhruba 7 kilometrů, a ted' s Italem do Sextenu 6 kilometrů. To je 23 kilometrů celkem. Rád si je z pilnosti dojdu doma, třeba na Petříně kolem dokola.*“⁷⁹ Vedl si také velmi podrobnou statistiku, kolik kilometrů ušel a kolik peněz kde a za co utratil. „*Ušlé kilometry: 5. 8. – 27,5, 6. 8. – 31, 7. 8. – 31, 8. 8. – 22, 9. 8. – 31, 10. 8. – 22, 11. 8. – 22. Za první týden 186 kilometrů.*“⁸⁰

Čemu Faktor věnoval zvláštní pozornost, byly pomníčky padlých v 1. a 2. světové válce. Zaměřoval se na ně již od počátku putování v Čechách, Německu, Rakousku i Itálii. Pečlivě zaznamenával informace z nich o počtu padlých, někdy šlo o pouhá čísla, jindy přidal i jména, případně historii nebo příhodu, která se k události vztahovala. Toto pozorování má i vedlejší úlohu než jen poukázat na pouhá fakta – zhmotňuje přetrženou minulost a díky putování vlastně relativizuje její přetržení a dodává jí opět na kontinuitě.⁸¹ „*Capoluogo. Všude právě stříhají trávníky a živé ploty. Nákup potravin v obchodě, šunka, housky, rajčata. I. válka 76 padlých, II. válka 21 padlých a 7 partyzánů v letech 1943-5. 26 nezvěstných, neudává se, v které válce či zda snad v obou. Městečko značně nezajímavé, po historické stránce zcela bezvýznamné. Kolem hřbitova, již pouhý pohled naznačuje, že většina lidí se dnes dává zpopelnit. První fíkovník. Svačinka na louce ve stínu stromů. Umyl jsem se, oholil a vypral košili v potoce Limana. Cavassico.*“⁸² [...] „*V roce 1955 byla podepsána dohoda mezi NSR a Itálií o válečných hrobech, do té doby rozptýlených na 3069 místech. Zřízeny tyto hřbitovy: Bolzano – 174 Němců z II. války a 2062 rakousko-uherských vojáků z I. války. Bressanone (Brixen) – 1229 rakousko-uherských vojáků z I. války, 106 Němců z II. války. Brunico – 793 rakousko-uherských vojáků z I. války a 19 Němců z II. Feltre - 273 rakousko-uherských vojáků, kteří zemřeli v místní nemocnici (ležel tam i můj zraněný děda). Merano – 1528 rakousko-*

⁷⁸ Tamtéž, s. 72.

⁷⁹ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 83.

⁸⁰ Tamtéž, s. 20.

⁸¹ MLISOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

⁸² FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 92.

uherských vojáků z I. války, 1043 Němců z II. Pordoi – 8582 rakousko-uherských vojáků z I. války, 874 Němců z II. Quero – 3456 vojáků z I. války, z toho 3236 rakousko-uherských a 229 německých horských myslivců.

Pak jsou zde ještě německé vojenské hřbitovy z II. války: Cagliari – 424, Catania – 4552, Cassino – 20 051, Costermanto – 21 951, Futa-Pass – 30 680, Milis – 16, Pomezia – 27 443. Celkem se tahle německá organizace postarala v Itálii o 16 404 padlých z I. války a 107 276 z II. války. Hroby německých vojáků se nacházejí ve více než 80 zemích světa. 1 400 000 padlých na 324 vojenských hřbitovech. Ale spolek zřídil též hřbitovy pro ruské válečné zajatce v Německu.⁸³

Čtenář si také může povšimnout, že Faktor není v Itálii poprvé, dokonce, že zde i jistou dobu předtím již strávil. Nejprve je to patrné pouze z náznaků, například jak zasvěceně hovoří o nabídce jídel v některé z místních restaurací. „*Tagliatelle noc sugo Bolognese, Cotoletta di maiale, obrovská vepřová kotleta, s kterou jsem zápolil čtyřicet minut, pane, insala mista, víno, minerálka, káva. Oběd je zde záležitostí nejméně na půl druhé hodiny. Jídelní lístek mi předřikal číšník, ceny neznám. Kávy se zde dává všude asi tolik, jaký má obsah malý panák, ale je výtečná. Sladím si ji. Stálo to jen 17 000, tisícovku jsem dal příjemnému číšníkovi jako spropitné.*“⁸⁴ Později si ovšem můžeme všimnout, že Faktor skutečně zmiňuje, že zde kdysi před lety nějaký čas žil. „*Feltre, kde jsem strávil téměř rok života, jsem s klidným srdcem vynechal, nejsem sentimentální, byla by to zacházka. [...] Tvrdošijně se chovám tak, jak mne to zde naučili před třiceti lety. Campari-soda, zatímco ostatní pijí Coca-Colu z plechovek, přesné pořadí jídel, zatímco jiní jedí italské obdoby hamburgerů. Objevil se zde podivný paskvil bar-trattoria.*“⁸⁵ A konečně, z několika náhodných setkání ať už jen někde na silnici, nebo v některé z putyk, zjišťujeme, že Faktor poměrně dobře ovládá italštinu. Na základě těchto setkání si můžeme povšimnout i stylu, jakým Faktor charakterizuje druhé osoby. Jeho charakteristiky jsou kombinací krátkých úsečných vět, případně jen větných členů, na začátku a delších souvětí, která následují. „*Ferner. Chvíli přišlo a možná ještě bude. Přecházím znovu most na druhou stranu řeky, chci se vydat na Valdobbadiene, a v tu chvíli se spustí liják. Zastaví mi auto, aniž bych mával, čeká, až k němu dojdu, holka, vypadá tak na dvaadvacet, trochu si povídáme, navrhone, abych zajel k ní na kávu a mezitím trochu uschnul. Paola, Střelec, 29. Pracuje v univerzitní knihovně ve Feltre, mluvíme spolu italsky i anglicky. V jejich domě je spousta příbuzenstva, všem mne představuje. Chce, abych přespal, nechce se mi, stejně prý*

⁸³ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 100.

⁸⁴ Tamtéž, s. 103.

⁸⁵ Tamtéž, s. 95.

*se ještě musí zeptat mámy, až se s otcem vrátí z chaty v horách. Několikrát říká, že se mohu vykoupat, a tak nakonec jdu. Káva s grappou a sladkostmi, konverzace s babičkou a tetou. Chodí v sobotu večer pravidelně na mši, dohodneme se, že mne vezme s sebou a po mši si zajdeme na pizzu nebo na kávu. Pak z ní ale vyleze, že je samotářka, nerada chodí mezi lidi, připadá si starší, než ve skutečnosti je, nejraději je doma, nechodí večer do restaurací, je skoro vegetariánka, chutná jí nejvíce od mámy.*⁸⁶

V knize se také často objevují informace o místních zvyklostech, které autor často srovnává s okolními zeměmi. Rovněž si všímá různých místních nařízení, která jsou na naše poměry poměrně netypická. *„Když se ráno probudím, svítí polozataženými žaluziemi do pokoje slunce a venku zpívají ptáci. Potěšilo mne, že zde ještě stále dělají cigarety bez filtru. Zatím jsem objevil značky Alfa a Super. U snídaně, mimochodem hodně chudé oproti německým a rakouským, jen housky, máslo, džem, káva nebo čaj, ale Italové měli vždy ve zvyku snídat takto střídmě, si čtu novou vyhlášku, vydanou místním zastupitelstvem o sběru hub pro osm obcí, které spravuje (Auronzo di Cadore, Lorenzago di Cadore, Lozzo di Cadore, Pieve di Cadore atd.). Příchozí – netýká se místních – smějí sbírat houby jen v pondělí, středu a pátek (včera, kdy jsem houbařil, byla našťástí středa), poplatek za den činí 15 000, za týden 30 000, za měsíc 70 000 a za rok 150 000. Nesmějí se za den odnést z lesa víc než 2 kilogramy hub, z toho nejvýše 1 kilogram od jednoho druhu. Předepisují dokonce minimální průměry klobouku u jednotlivých druhů: pioppini Fungo di S. Giorgio nebo Prugnolo, Finferlo nebo Gallinaceo, Finferla, Prugnollo, Trombetta da Morto (poetické, trubka smrti), Spugnolla a Moretta 2 centimetry, Mazza da Tamburo 3 centimetry, Ovoli, Porcini (hříby), Cliocybe Geotropa, Polyporus Poescaprae, Verdona (Russola) 4 centimetry. Z toho vyplývá, že zde sbírají nejvýše čtrnáct druhů hub.*⁸⁷

Na souvislý popis krajiny či měst ve Faktorově cestopisu příliš často nenarazíme. Je to dáno jeho stylem, kdy to, co vidí, charakterizuje většinou pouze stručně a bezprostředně poté přejde k další, úplně odlišné záležitosti. *„ Má metoda: zapisuji, často pouze několikaslabičně, jen to, co je dostatečně silné, aby upoutalo moji pozornost, nebo co se dostatečně dlouho opakovalo, aby se to dalo pokládat za typické.*⁸⁸ Přesto se najdou kratší úseky textu, kde zpravidla víceméně mechanicky popisuje a vyjmenovává viděné. *„ Krajina se začíná trochu krabatit, brzy budu na úpatí prvních kopců. A už je to tady. První mírné stoupání. Malebná krajina. Tuny broskví, poničených ptáky, leží v sadě na zemi. Most přes říčku Senio. Šest metrů vysoký*

⁸⁶ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 97.

⁸⁷ Tamtéž, s. 86.

⁸⁸ Tamtéž, s. 74.

bambus. Krajina se proměnila k nepoznání. Pociťuji značnou euforii. Tebano. Jeden zastřelený v říjnu 1944. Nejvyšší hora v této oblasti má 1654 metrů. Pasoucí se kuň s hříbětem, to už tu dlouho nebylo. Kopce už jsou kolem mě ze tří stran. Beru si spadlé jablko. A opět vůně pokosené trávy, hodně aromatická. Auta téměř žádná, zato přibývají cyklisté, místní i v dresech profesionálních stájí, mezi nimi i šedesátiletí chlapi, vymódění jako kašpaři. Trikoty jsou samozřejmě z umělých hmot, dovedu si snadno představit, jak mizerně bych se v tom cítil. První serpentiny. Malebnost krajiny a citlivé lidské zásahy v ní, připomíná mi to silně ostrov Bali. [...] Listnatý les a potok, stromy obrostlé břečťanem. Euforie stoupá. Silnička, po které nejezdí vůbec nikdo a nic. Na konci cesty bych měl spočítat veškeré ukradené ovoce. Stoupám úzkým údolím, asfaltka končí, už jenom polní cesta. Volně rostoucí tamaryšky. A konečně poznávám s jistotou cikády. Ale občas stále ještě zorané pole. V neuvěřitelných svazích, kde je asi velkým uměním nepřevrátit traktor. A vinice jsou zde samozřejmě také. V místech, kde je ještě možné na divoké přírodě něco vyvzdorovat.“⁸⁹

Zajímavostí je, že Faktorův cestopis, ač poměrně mladý, se zdá být již nyní poměrně nadčasový. V době, kdy podnikl svou pouť do Itálie, se o migrantech z afrických a asijských zemí ještě nikomu ani nesnilo. Nyní je toto téma poměrně aktuální... „Hospoda už je plná a do toho začnou být zvony. Cítím, že zvony mají schopnost zastavit na chvíli čas, absorbují jej beze zbytku ve svém zvuku. Křesťanství jsou zvony. Tam, kde znějí zvony, je Evropa. Až přestanou zvonit, bude po všem.“⁹⁰ [...] „Už dva dny mám pocit, že Evropa má ještě nějaké kořeny, uchovala si je v horách a na ostrovech. A je naprosto v pořádku, že ti, kteří už je nemají, musí těm, kdo je mají, slušně zaplatit.“⁹¹

Jak bylo již zmíněno u Faktorovy charakteristiky krajiny, i charakteristika měst a architektury obecně je velmi stručná až povrchní. Podobně jako Polák k ní však občas připojuje i nějaké historické události či zajímavosti, které se k danému místu váží. „Tak tohle je město vznešené, hrdé, patricijské, aniž by to místní museli dávat okatě najevo. A také je to dost velké město, s moderními obytnými i průmyslovými předměstími, které neživoří ze zbytků minulé slávy, ale žije. První skutečné město od Padovy. Zde v Itálii člověk pochopí, že žádné vesnice neexistují, každá aspiruje na to stát se městem, ale jen některým se to skutečně podaří. Pěkný kostel mají všude, ale to samo od sebe, i když to není zanedbatelné, nestačí.“⁹² [...] „Druhou neděli v září, to znamená za pár dní, se zde pořádá tradiční středověká soutěž Palio della

⁸⁹ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 123.

⁹⁰ Tamtéž, s. 129.

⁹¹ Tamtéž, s. 134.

⁹² Tamtéž, s. 140.

balestra mezi Sansepolcrem a Gubbiem. V katedrále S. Giovanni Evangelista z 11. – 14. století. Pěkná románská architektura. Spousty obrazů italských mistrů jako v nějaké hodně slušné galerii, ale mne nejvíc vezme Kristus na kříži, mohu-li z takových patnácti metrů posoudit, protože blíž k němu jít nelze, v nadživotní velikosti. Hodně stará dřevořezba, nikdy jsem nic podobného neviděl, nevypadá jako ukřižovaný, žádná bolest se mu nezračí ve tváři, ale jako by se vznášel, visel tam svou vlastní vůlí, protože tomu tak sám chtěl.

V roce 1944 se město vzbouřilo proti Němcům. 2. 6. 1946 se ze 7521 voličů vyslovalo 5536 pro republiku, 1442 pro monarchii, 471 odevzdalo bílé lístky a 72 hlasů bylo neplatných. 165 místních bojovalo za nezávislost a jednotu Itálie v letech 1848 – 1867. V krásném paláci Aggiunti ze 16. století sídlí mimo jiné instituce i městská policie. Vlajky různých typů, barev, znaků, často se na nich objevuje lilie. Františkánský mnich. Na náměstí Torre di Berta stává lešení pro diváky, zřejmě pro nadcházející zápolení s Gubbiem. Začínám být přesvědčen, že Gubbio by stálo za návštěvu, už jen proto, že je ve výšce 661 m. n. m., ale je to z ruky.

Trh se vším možným po celé hlavní ulici je dlouhý snad kilometr. Středověká pevnost. A jsem venku z města. Tak tohle bylo bezesporu nejkrásnější město, jaké jsem dosud v Itálii viděl. Je deset hodin. Na cestu si kupuju hrušky a hroznové víno. “⁹³

⁹³ FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5, s. 141.

Závěr

Tématem této diplomové práce byla Itálie jakožto vděčný cíl mnoha cestovatelů a zdroj inspirace pro tvorbu řady spisovatelů jak světových, tak i těch českých. Na počátku práce se autor pokouší charakterizovat žánr cestopisu, jeho specifika a možné zařazení do kontextu ostatních literárních žánrů. Následuje stručná historie cestopisu v Čechách, jelikož naše historie je na cestopisy velmi bohatá, jsou zmíněni pouze vybraní autoři a jejich díla. Poté je pozornost věnována italským cestopisům, protože tato skupina má v kontextu celé oblasti tvorby své unikátní postavení.

V druhé části práce se autor zabývá třemi vybranými díly, a to Italskými listy od Karla Čapka, Cestou do Itálie Miloty Zdirada Poláka a Pěší poutí do Říma napsanou Viktorem Faktorem. Tyto tituly nebo spíše autoři byli vybráni záměrně, protože každý z nich pochází ze zcela jiného časového období, tudíž i jejich pohled na Itálii a cestu do ní byl ovlivněn dobou a okolnostmi, které v té době panovaly.

Tito autoři se navíc rekrutovali z různých skupin – Polák patřil k výraznějším obrozencům, Čapek byl jedním z nejvýznamnějších spisovatelů a novinářů své doby, jehož význam přesahuje i do současnosti a Faktor byl spíše příležitostný spisovatel, který měl oblast zájmu spíše v kuchařkách a vynikal spíše jako překladatel.

Před samotným rozbořem děl byla nastíněna motivace jednotlivých autorů k cestě do Itálie. Právě motivace totiž mohla být jedním z podstatných faktorů, které se mohly výrazně projevit na celkovém vyznění díla. Sám, z vlastní vůle vyrazil na cestu vlastně jen Faktor, který se však na tuto pouť již dlouhou dobu duševně připravoval. Čapka k tomu donutil jeho špatný zdravotní stav a následné doporučení od lékařů. S jeho stavem souvisela i krize s životní partnerkou Olgou Scheinpflugovou, kterou se Čapek rozhodl řešit právě krátkodobým odloučením v Itálii. Polák byl asi jako jediný v situaci, kdy do Itálie vyloženě musel, neboť to dostal jakožto voják rozkazem. Přes počáteční nevoli se mu tam nakonec velmi zalíbilo a navíc jeho pobyt dal vzniknout velmi zdařilému dílu.

Témata, kterými se autoři zabývali, se někdy překrývala, jindy měl každý svá specifická. Pro Čapka bylo důležité ukázat lidem nekonvenční způsob poznávání. Sám se zaměřil především na křesťanství a antiku, a zároveň také na to, jak se vzájemně ovlivňovaly. Velmi oceňoval práce místních umělců, naopak velmi odsuzoval nepořádek a chaos v některých městech. Vyhovovalo mu, že italsky nerozuměl, vystačil si s francouzštinou a jinak byl nerušen, což mu v tu chvíli prospívalo.

Polák se zaměřil především na architekturu, přičemž se jeho dílo stalo velmi cenným zdrojem hodnotných informací. Příkládal ke svému vlastnímu hodnocení i mnoho poutavých a zajímavých informací z italské historie, kterou během svého pobytu velice pečlivě nastudoval a téměř ovládl. Také jeho popisy krajiny byly velmi působivé.

Faktor zatím byl ze všech třech autorů nejsubjektivnější. Víceméně popisoval to, co on sám dělal, viděl, prožil, příkládal své vlastní názory, hodnocení. Jelikož měl hodně blízko ke gastronomii, podstatnou část jeho cestopisu, psaného klasickou deníkovou formou, tvořily právě popisy návštěv občerstvovacích zařízení, toho, co bylo možné si objednat, za kolik, i to, jak byl vybavený interiér. Díky zkratkovitým záznamům, na jejichž základě poté sepsal deník, je patrná nesystematičnost, proto můžeme popis krajiny a dalšího viděného sledovat jen útržkovitě. Zaměřoval se na obyčejné všední situace, třeba na to, kolik kde bylo přejetých zvířat, na komunikaci s lidmi, které potkal, na nápisy a zajímavosti, které na své cestě viděl.

Jak je z ukázek patrné, všichni tři autoři měli i velmi odlišný jazyk a styl. Tento fakt je dán právě odlišnou dobou, z které pocházeli, způsobem zápisu a možnostmi, které měli, a samozřejmě také individuálními schopnostmi každého z nich.

Bibliografie

Použitá literatura:

BOROVÍČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-033-0.

ČAPEK, Karel. *Italské listy: (fejetony)*. 3. vyd. v ČS. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 80-202-0539-X.

ČAPEK, Karel. *Listy Olze: [korespondence z let 1920-1938]*. V Praze: Československý spisovatel, 1971.

ČAPEK, Karel, OPELÍK, Jiří, ed. *Karel Čapek Věře Hružové: dopisy ze zásuvky*. 2., rev. samostatné vyd., (celkově 3.). Praha: Primus, 2000. ISBN 80-86207-15-3.

FAKTOR, Viktor. *Pěší pouť do Říma*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-434-5.

FAKTOROVÁ, Veronika, Jaroslav VLČEK, Josef HANUŠ, Jan JAKUBEC a Jan MÁCHAL. *Mezi poznáním a imaginací: podoby obrozenského cestopisu*. Praha: ARSCI, 2012. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-026-7.

KLÁTIK, Zlatko. *Vývin slovenského cestopisu*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1968.

MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.

MLSOVÁ, Nella. *Do Itálie!?: k české cestopisné reprezentaci Itálie mezi válkami*. Liberec: Bor, 2015. Jazyky a texty. ISBN 978-80-87607-53-4.

MLSOVÁ, Nella. *I já jsem byl v Itálii--: obraz Itálie ve vybraných textech českých autorů*. Akropolis, 2009. ISBN 978-80-86903-96-5.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2004, s. 75. ISBN 80-7185-669-X.

POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

SMETÁNKA, Emil, Jaroslav VLČEK, Josef HANUŠ, Jan JAKUBEC a Jan MÁCHAL. *Literatura česká devatenáctého století: od Josefa Dobrovského k Jungmannově škole básnické*. 2. vyd. Praha: J. Laichter, 1917. Laichterův výběr nejlepších spisů poučných.

STEHLÍKOVÁ, Eva. *Vetera et nova*. Praha: Torst, 2014. ISBN 978-80-7215-487-6.

STICH, Alexandr (pod krycím jménem WÜNSCHOVÁ, Felicitas) in POLÁK, Milota Zdirad. *Cesta do Itálie: od roku 1815 až do léta 1818*. 4. vyd., (3., knižní vyd.), v Odeonu 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. Živá díla minulosti (Odeon).

ŠOLÍČ, Mirna. *Slovo a obraz: Karel Čapek a žánr cestopisu*. Přeložil Monika PITNEROVÁ, přeložil Blanka HEMELÍKOVÁ. Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-87895-26-9.

TICHÁ, Zdeňka. *Cesta starší české literatury*. Praha: Panorama, 1984. Pyramida (Panorama).

VLAŠÍN, Štěpán. *Kniha o Čapkovi: kolektivní monografie*. Praha: Československý spisovatel, 1988. Kritické rozhledy.

Elektronické zdroje:

[online]. Dostupné z: <http://regula.ecn.cz/>

Mnich bez kláštera. Za Viktorem Faktorem - Babylon. *Babylon - Studentský list pro seniory* [online]. Copyright © 2018 Studentský spolek Babylon [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/5661-2/>

Spisovatel Viktor Faktor zemřel. V Indii ho zradilo srdce - Českobudějovický deník. *Českobudějovický deník* [online]. Copyright © [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://ceskobudejovicky.denik.cz/z-regionu/spisovatel-viktor-faktor-zemrel-v-indii-ho-zradilo-srdce-20170209.html>

Viktor Faktor | životopis, informace o spisovateli | ČBDB.cz. *Vaše databáze knih - knižní databáze* | ČBDB.cz [online]. Copyright © 2009 [cit. 12.03.2018]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-7938-viktor-faktor>

Jméno a příjmení:	Bc. Daniel Ecler
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Igor Fic, Dr.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Obraz Itálie v cestopisných dílech vybraných českých autorů
Název v angličtině:	The Italy conception in travelogues by chosen Czech authors
Anotace práce:	Cílem této diplomové práce je zanalyzovat cestopisná díla vybraných českých autorů, konkrétně Karla Čapka, Miloty Zdirada Poláka a Viktora Faktora, zasadit je do kontextu ostatních cestopisných děl českých autorů a na základě jejich vzájemného porovnání vyvodit celkový obraz Itálie tak, jak ho vnímali tito autoři pocházející z různých časových období, z čehož vyplývá i měnící se obraz Itálie v průběhu času.
Klíčová slova:	Cestopis, Itálie, Karel Čapek, Viktor Faktor, Milota Zdirad Polák
Anotace v angličtině:	The aim of this diploma thesis is to analyze literary pieces based on travels across Italy written by Karel Čapek, Milota Zdirad Polák and Viktor Faktor. It also places them into a context of other travel literary works of Czech authors. Based on the comparison of these pieces, it deduces an image of Italy as it was perceived by the authors who were writing about it in different eras, therefore capturing the changing image of Italy in time.
Klíčová slova v angličtině:	Travelogue, Italy, Karel Čapek, Viktor Faktor, Milota Zdirad Polák
Přílohy vázané k práci:	-
Rozsah práce:	57 stran
Jazyk práce:	Český jazyk